7619

IV

I

Nalopâkhyâna.

1893/4, 1896/7
półr. letnie

[Objaśnianie epizodu z Mahâbhâraty „Nalopâkhy-âna"] 1 s.

Nalopâkhyâna.

Opowieść o Nali (Nalopâkhyâna) wyjęta jest z wielkiej epopei indyjskiej Mahâbhârata, o której ~~chcia~~ pragnę Panom kilka słów powiedzieć. W przeciwieństwie do literatury greckiej, gdzie u samego wstępu spotykamy się z dwiema wielkiemi epopejami Homera, najdawniejsza poezja u Indów jest liryczną. Wiadomo Panom, że najdawniejszymi zabytkami literatury nietylko indyjskiej, lecz wogóle indoeuropejskiej, są księgi święte Indów, t. zw. Wedy, zawierające hymny do bogów, a zatem ~~poezję~~ pieśni liryczne. Sięgają one 15–20 wieków przed Chrystusem. Poezja epiczna występuje znacznie później: Zawiązki jej spotykamy już w Brâhmanach. + (liturgicznej, nie lirycznej) Jest to cała kategorja dzieł treści religijnej, opierających się na Wedach, a zawierających objaśnienia przebiegu ofiary, ~~rady~~ wskazówki praktyczne dla ofiarujących kapłanów, teologiczne roztrząsania, wreszcie krótkie legendy. Dzieła te pisane są prozą, a zatem i owe legendy i podania, stanowiące właściwie zawiązki poezji epicznej. ~~Wogóle~~ ~~Or~~

Z tych zawiązków wyszła właściwa poezja epiczna, która się rozpada na dwa wielkie działy: Itihâsa-Purâṇa i Kâvya. Dział pierwszy obejmuje legendy (itihâsa) i poematy kosmogoniczno-teogoniczne (purâṇa). Do tego działu należy Mahâbhârata, zawiera bowiem dawne legendy i podania. Dział drugi obejmuje poematy przypisywane pewnym poetom (Kavi), a zatem jednolite, napisane z zastosowaniem reguł poetycznych, słowem w całem tego słowa znaczeniu artystyczne. Do tego działu należy druga wielka epopeja indyjska – Râmâyaṇa, przypisywana poecie Vâlmîki. Wprawdzie i Mahâbhâratę przypisują Indowie poecie Vyâsa**, jest to jednak osobistość zmyślona, samo zaś dzieło jest kolosalną kompilacją.* ~~MBh. epopeja ta powstała między 7. a 4. wiekiem przed Chr.~~ Co do czasu powstania Mahâbhâraty zdania uczonych, jak zwykle, są podzielone. Podług Webera (str. 202 n.) epopeja ta prawdopodobnie powstała między 3. wiekiem przed Chr. (Megasthenes) a 1. po Chr. (Dio

itihâsa, np. podanie o Purûravas i Urvaśî, historja MBh. +

** vyâsa (od vi+as) układacz, kompilator.

* i tem się właśnie różni od Râmâyaṇy, opiewającej wyłącznie czyny bohaterskie Râmy.

Chrysostomos", (którego ~~swoje~~ znajduje się wyraźne świadectwo o epopei indyjskiej, która jest ~~co do którego~~ prawdopodobnie ~~tymczasem~~ MBh.). Schrader (str. 462) przyjmuje istnienie tej epopei już w 5. wieku przed Chrystusem. Jakkolwiekbądź, faktem jest, że Mahâbh. pierwotnie była znacznie krótszą i dopiero z czasem wzrosła do tak olbrzymich rozmiarów, obejmuje bowiem 100 tysięcy dwuwierszów, gdy ~~pi.~~ z samego początku obejmować miała tylko 8800 dwuwierszów, jak świadczy wyraźna o tem wzmianka w samem dziele. ~~Prawdopodobnie~~ ostatnia ~~ostatnia~~ redakcja Mahâbhâraty należy prawdopodobnie już do ~~czasu~~ epoki pochrystusowej.

Nie! patrz niżej.

Tytuł naszej epopei Mahâbhârata ~~da się objaśnić jako~~ składa się z wyrazu mahâ wielki i bhârata = poemat o Bharatach (nazwa rodu), ~~razem~~: wielki poemat o Bharatach. Mylnie objaśnia Leciejowski tytuł ten jako: wielki potomek Bharaty, gdyż MBh. jako tytuł jest rodzaju nijakiego.

Cf. Weber, Ind. Streifen, II, 168

4. 18 Ksiąg (parvan)

Treść MBh. jest pokrótce następująca: W państwie Bharatów w mieście Hāstinā-pura (albo Hastinapura) panował król Śāntanu z rodu Kuru, ~~[illegible]~~ który, mając syna ~~[illegible]~~ i następcę tronu Bhīshma, pojął za żonę Satyavatī. Bhīshma zrzekł się korony na rzecz potomków swej macochy, ale dwaj synowie tej ostatniej umierają bezpotomnie. ~~Wtedy stosownie do zwyczaju Indyj, który – w celu zapobieżenia wygaśnięciu rodu, wdowy po nich Vyāsa, przyrodni brat synów~~ Istniało prawo w Indjach, mające na celu zapobieżenie wygaśnięciu rodu, wedle którego wolno było wdowie bezdzietnej użyć pośrednictwa szwagra dla pozostawienia potomstwa. Jako taki pośrednik występuje tu Vyāsa (syn Satyavatī) przyrodni brat synów króla Śāntanu. Ten z jedną z obu wdów spłodził ślepego ~~syna~~ Dhṛitarāshṭra, z drugą bladego Pāṇḍu. Ten ostatni, choć młodszy, objął rządy z powodu iż starszy brat był ślepym; gdy jednak młodo zmarł, zostawiwszy 5 synów, nastąpił po nim ślepy Dhṛitarāshṭra, który

śam = "heilsam" "den Personen heilsam" (?)

Śāntanu — Satyavatī
|
Bhīshma

lewirat

rāshṭra Herrschaft Reich, Land

owych pięciu synowców wziął do siebie na wychowanie. Ci ostatni okazali się tak dzielnymi, że Dhritarâshtra najstarszego z nich Yudhishthira wyznaczył swym następcą, wykluczając od tronu własnego syna Duryodhana. Wobec tego Duryodhana, nie chcąc być pozbawionym korony, wymógł na słabym ojcu, by synowców skazał na wygnanie. Ale synowie Pându rosną w potęgę przez zaślubiny z córką Króla Pańcâlów Draupadî i przez zaprzyjaźnienie się z potężnym Krishna. Z obawy przed potęgą Pândawów jego synowie Królewscy pragną się z nimi pogodzić. Król Dhritarâshtra dzieli państwo i oddaje połowę synowcom, którzy zakładają miasto Indraprastha (niedaleko dzisiejszego Delhi). ~~Zawiść jednak Duryodhany~~ Całe to państwo, a dalej braci swych i żonę przegrywa Yudhishthira, grając w kostki z podstępnym Śakuni, wujem zawistnego Duryodhany. Gdy król zwyciężonym wraca wolność i państwo, Duryodhana wyzywa Yudhishthira na nowo, a ten znów przegrywa. Stosownie do umowy synowie Pându jako zwyciężeni w grze muszą iść na ~~[illegible]~~

(~~właściwie~~ Dharma)

schwer zu bekämpfen (~~właściwie~~ odharma)

Vogel

trzynastoletnie wygnanie i dopiero po upływie tego czasu mają otrzymać swe państwo napowrót. Ale zwycięzcy nie dotrzymują umowy, wzbraniając się zwrócić synom Pāṇḍu ich królestwa. Wojna staje się nieuniknioną. Placem walki jest kraj Kurukshetra, walczącymi są z jednej strony Pāṇḍawowie i Pañcālowie, z drugiej Kuruowie (t.j. synowie Dhṛitarāshṭry). Po stronie pierwszych walczy boski Krishna, po stronie drugich stary i waleczny Bhishma. Szczęście z początku ~~przechyla się to~~ sprzyja tym ostatnim, ale wreszcie Pāṇḍawowie 18. dnia walki odnoszą świetne zwycięstwo, a Yudhishthirę obwołują królem. Z wojska zwyciężonych tylko trzej rycerzy uchodzi z życiem. Jeden z nich Aśvatthāman wpada ~~na~~ z towarzyszami na wojsko nieprzyjacielskie pogrążone we śnie i wszystkich ~~zabija~~ w pień wycina z wyjątkiem Krishny i pięciu synów Pāṇḍu. Po tak strasznej i mordercznej walce Vyāsa (dziad Pāṇḍawów, ojciec Dhṛitarāshṭry) godzi Pāṇḍawów ze starym Dhṛitarāshṭrą, którego Yudhishthira, choć przyznany królem, uznaje za swego zwierzchnika. Epopeja opisuje jeszcze

silny jak koń

dalsze koleje naszych bohaterów, które nie przedstawiają już takiego interesu.

Podkład naszej epopei jest niewątpliwie historycznym. ~~a tyle, że się odnosi do~~ Jak widzieliśmy opiewa ona walkę dwóch rodów, a walka ta, której polem był święty kraj Kurukshetra między rzekami Yamunâ i Drishadvatî, [niedaleko Delhi. Drishadvatî nie da się ściśle odnaleźć.] a która się skończyła zgonu walczących, mogła mieć miejsce około r. 1000 przed Chr., już bowiem w Wedach (Yajurveda) spotykamy nazwę Kuru-Pañcâla jako miano jednego ludu. Główne opowiadanie Mahâbhâraty zawarte jest mniej więcej w czwartej części poematu; resztę wypełniają różne ~~dodatki~~ wplecione opowieści, nie łączące z nią w związku. Do takich epizodów należą legendy o potopie, o wiernej małżonce Sâvitrî, o pielgrzymce Arjuny (jednego z 5 Pândavów) do nieba w czasie 13-letniego wygnania, i t.d. Dalej należy do nich hymn Bhagavadgîtâ (pieśń boga) w formie dialogu między Krishną a Arjuną, w którym (bóg) Krishna w 18 pieśniach wykłada ~~Arjunie~~ cały system filozoficzny.

Takim epizodem jest wreszcie i nasza opowieść o Nali, zawarta w 3. Księdze (*Vanaparvan* = „Waldtheil". Tu wspomnieć nadmienić, że MBh. dzieli się na 18 Ksiąg). Epizod ten zaliczają do najpiękniejszych. Treści tej nie podaję, gdyż ją wkrótce sami poznamy. Zaznaczam więc tylko, że opowieść tą włożona jest w usta *Brihadaśwy*, który ją opowiada *Judhiṣṭhirze* w czasie 13. letniego wygnania Pāṇḍavów i pobytu ich w lesie, by go pocieszyć i pogodzić z nieszczęściem: Nala również jak Yudhiṣṭhira popadł w nieszczęście przez grę w kostki, a pomimo to go odzyskał na nowo swe państwo i był znów szczęśliwym jak wprzódy.

Pojedyncze epizody z MBh. doczekały się różnych wydań i przekładów. Jako wydawcę i tłumacza wymienić należy przedewszystkiem *Boppa*, który opowieść o Nali wydał już w r. 1819 (3. wyd. p. t. Nalus Maha-Bharati episodium oraz z przekładem łacińskim. Berlin, 1868). Trzy pierwsze pieśni wydał

9.
5

Stenzler w swej gramatyce sanskryckiej (5. wyd. Wrocław 1885). Cały oryginał wydał Bühler w Bombayu w książce p.t. Third book of Sanskrit (2. wyd. 1877, 3. wyd. 1888), a w transkrypcji łacińskiej H. C. Kellner wraz ze słownikiem (Lipsk 1885). Przekładów niemieckich ~~naszej~~ Nalopâkhyâny jest 7, między niemi Rückerta (1828), Boppa (1838), Holtzmanna (1847), wreszcie wymienionego już jako wydawcy Kellnera (Lipsk, u Reclama, 1885, p.t. Nala und Damayantî w zbiorze Universalbibliothek). Ostatni ten przekład, dla swej niskiej ceny (20 fen. = 12 ct.) dla wszystkich przystępny, bardzo Panom polecić mogę. Posiadamy i polski przekład Nalopâkhyâny dra Jana Leciejewskiego w „Ateneum" z r. 1885 p.t. Nala, powieść staroindyjska. ~~Jest to~~ jedyny znany mi przekład polski z oryginału sanskryckiego i jako taki zasługuje na zaszczytną wzmiankę. Zresztą wiersz biały 13-zgłoskowy, którego Lec. użył do swego tłumaczenia, często bardzo jest niedołężny; brak w nim nieraz cezury na właściwem miejscu, a niektóre wiersze

Nr. 2116.

o 15 lub 17 sylabach zupełnie są nieurytmiczne.

Cała MBh. wyszła w Kalkucie 1834-39 w 4 tomach. Lepszem jest wydanie bombajskie z r. 1863; nowe wydanie z komentarzem Nīlakanthy tamże bez roku (1890) obejmuje 4800 stron.

Na zakończenie jeszcze kilka słów o wierszu naszej epopei. Jest nim t. zw. epiczny śloka. Wyraz śloka oznacza strofę wogóle, w szczególności jednak dwuwiersz epiczny, jaki tu mamy przed sobą. Pokrewnym z nim jest wiersz wedyjski anushtubh, z którego się nasz śloka powstał. Ten ostatni składa się z dwu wierszów 16 zgłoskowych, z których każdy zakończony dwoma jambami ⏑ – ⏑ ⏑̲ (ostatnia zgłoska może być krótką), które w zakończeniu pierwszej połowy wiersza znajdować się nie mogą. Tem się właśnie epiczny śloka różni od anushtubh.

anushtubh: 2×16 zgł. Każdy wiersz przeważnie zakończony dwoma jambami.

Średniówka czyli cezura winna się znajdować w połowie każdego wiersza. ~~Zresztą~~ panuje dziś wielka swoboda, choć istnieją szczegółowe przepisy, jakich metrów używać nie wolno.

Z wyjątkiem ostatnich zgłosek każdego wiersza

a . . . . | b . . . . ‖ c . . . . | d ∪ – ∪ ⏓

Joseph Dahlmann S. J. Das Mahābhārata als Epos und Rechtsbuch. Berlin 1895. Rec. L. v. Schroeder w W. Z. f. d. K. des M. X, 1. „Es ist nach den Untersuchungen Bühler's, auf denen es weiter baut, meines Erachtens das Beste, was über das MBh. überhaupt geschrieben worden." „Man darf die älteren Ansichten durch Bühler's u. Dahlmann's Forschungen als endgiltig überwunden ansehen." MBh. jest dziełem jednolitem z 5. w. przed Chr. Teorja o stopniowym wzroście poematu nie da się utrzymać: to, co uważano za późniejsze dodatki, nie da się wyrzucić bez uszkodzenia całości. MBh. jest epopeją dydaktyczną; dydaktyczność jej była od początku celem autora. Obok recytatorów starych legend istnieli recytatorowie prawa (dharmapâthaka); autor połączył oba elementy. Autor Vyâsa Krishna Dvaipâyana mógł się tak rzeczywiście nazywać. MBh. jest Kâvya, ale pod względem techniki Râm. stoi wyżej, jest późniejsza. Już Bühler wykazał, że w Indjach nie znają innego MBh. jak to, które i my znamy. I podług Dahlmanna MBh. w tym nie mogło powstać od razu, że autor spożytkował materjał nagromadzony przez wieki. Przed MBh. musiały istnieć inne dzieła tego rodzaju, ale nie da się dowieść istnienia innej epopei o treści MBh. tak samo

Nalopâkhyâna.

â + khyâ opowiadać, + sufiks ana (cf. gamana) = âkhyâna opowiadanie, opowieść. Z przyimkiem upa (= ὑπό, sub) oznacza mniejszą opowieść, epizod: nala + upâkhyâna = nalopâkhyâna (opowieść o Nali), wyraz złożony. ~~Przy~~ W ~~wyrazach~~ imionach złożonych wszystkie części składowe ~~mają~~ z wyjątkiem ostatniej mają formę tematu. Wyraz ~~ten~~ jest rodz. nij., stąd N. sg. -m. Takie wyrazy złożone, których ostatnia ~~część~~ część składowa jest bliżej określona przez poprzednią, a w szczególności przez jeden z przypadków poprzedniej ~~imienia~~, nazywają się tatpurusha = tasya purushah (jego sługa).

Bṛihadaśva (im. własne) = bṛihat (wielki) + aśva = wielkie (rosłe) konie mający. Takie wyrazy złożone nazywają się dzierżawcze (possessiva, sanskr. bahuvrîhi = t. j. wiele ryżu mający); są ~~zaś~~ to przymiotniki ~~...~~ oznaczające posiadanie pewnej rzeczy, wyrażonej w ostatniej cząstce składowej, a bliżej określonej przez cząstkę poprzednią. Takie wyrazy mamy i w polskim języku: złotowłosy, modrooki, laskonogi. W wyr. bṛihat końcowe t przeszło w d przed dźwięcznem a.

jak i tego, że jądro fabuły MBh. jest historycznem.

Cf. W. Z. f. d. K. d. M. XIV (1899): Kirste, Zur Mahabhâratafrage. (zbiór czyli kompilacja w 2. wieku przed Chr.)!

Determinativa (określnik)

bahavo vrîhayâh yasya sah. (bahur vrîhir yasya)

Bṛihadaśva zam. -aḥ (przed samogł. visarga odpada).

Uwaga. Jeśli taki wyraz złożony rozwiązany za pomocą zdania względnego, obie części składowe stać będą w 1. przypadku: bṛihantaḥ aśvâ yasya saḥ.

uvâca 3. sg. perf. act. √vac. 2. Kl. u+vâc+a. Forma nieregularna zam. vavâca. Praes. vacmi, vakshi, vakti etc. Perf. uvaca (uvâca), uvacitha (uvaktha), uvâca etc.

1. âsîd zam. âsît 3. sg. Impf. √as (asmi, asi, asti), 2. Kl. Impf. (nieregularne) âsam, âsîḥ, âsît.

râjâ N. sg. (râjan), cf. Kartâ.

nâma acc. sg. neutr. (nâman) = „imieniem"

vîrasena im. wł. Bahuvrîhi: vîrâṇâm senâ yasya saḥ albo vîrâḥ senâ yasya saḥ (vîra bohater, senâ* wojsko). W pierwszym przypadku wyraz ten inaczej się rozwiązuje niż bṛihadaśva. Vîrasenasutaḥ = vîrasenasya sutaḥ. Tatpurusha.

balî N. sg. m. balin (silny, od bala n. siła, sufiks -in oznacza posiadanie). Przymiotniki na in mają N. sg. m. na î, n. na -i.

* W dzierżawczych złożonych â w końcowym wyrazie zmienia się na a.

14.

upapannaḥ: √ pad (padać) + upa przystać w udziale. Part. perf. pass. (sufiks -na) zam. pad-na = zaopatrzony w co, posiadający, bogaty w co i t.d., ozdobiony, uposażony.

ishṭa Part. perf. pass. (sufiks -ta) √ ish (żądać): ish + ta = ishṭa; ishṭaiḥ - ishṭair - przed r ishṭai (pożądany).

rûpavân, temat rûpavat (piękny) od rûpa piękność z sufiksem vat. Przymiotniki

B. 54. na mat i vat mają N. sg. m. -mân, -vân.

aśvakovidaḥ: kovidaḥ przymiotnik „znawca": aśvânâm (aśvesher) kovidaḥ. Tatpurusha.

2. atishṭhan zam. -at (przed m) 3. sg. Impf. act. od √ sthâ.

manujendra Tatpurusha

mûrdhan v. m. Loc. mûrdhni (mûrdhani) „na czele" B. 55.

devapatiḥ Tatpurusha. Przydomek Indry. Indra w Wedach najwyższy bóg, który zwalczył demonów. Jego bronią jest piorun, Vadżra. On zsyła deszcz i rządzi pogodą, przypomina Jupitera (Jovissa) rzymskiego. W późniejszej mytologii Indra traci na znaczeniu.

upari nad (ὑπέρ, super).

sarveshâm B. 40. 41. *pod względem co do blasku*

tejas n. blask, energja. Instr. tejâsâ.

3. brahmanyah : ṇ z powodu ṟ. = sprzyjający braminom, pobożny.

vedavid Tatpurusha. vedam vettiti vedavit.

Każdy pierwiastek może stać przy końcu wyrazu złożonego w znaczeniu Part. praes. act. Pierwiastki zakończone na krótką samogł. przybierają ṯ: viśvajit, lokakṛit. (cf. Khalapû, viśvapâ etc.). Tu ḏ należy do pierwiastka. Przed ś przechodzi w ṯ, dalej w c. Zam. vedavicchûrah może być vedavicśûrah.

śûrah bohater.

mahîpatih Tatp. = mahyâh patih.

aksha m. kostka do gry; priya drogi, c. loc. lubiący co: aksheshu priyah = akshapri°
Tatpurusha.

satyavâdin N. sg. m. — î (jw. balî). Tatp.
satyam vadatiti satyavâdî. Suffiks -in.

mahân N. sg. m. od mahat B. 53.

akshauhinîpatih = akshauhinyâh patih.
Tatpurusha. akshauhinî f. kompletne wojsko (piechota, jazda, wozy, słonie).

4. îpsitah. Pierwiastek pochodny îps, temat cz. ter. îpsa B. 133 od âp (osiągnąć). Desiderativum, wyrażające pragnienie czynności wyra-

16.

(ulubieniec)

żonej w pierwiastku pierwotnym. Tu forma nieregularna. îpsita part. perf. pass., sufiks ta, przedtem i B. 66. 68 (abgeleitete Verbalwurzeln!).

naranârîṇâm. Wyraz złożony (copulativum) = Dvandva B. 81. narâś ca nâryaś ca: każda z części składowych jest w l. mn., atąd l. mn. całego wyrazu.

udârah szlachetny, znakomity

samyatendriyah : samyatâni indriyâṇi yasya sah. Bahuvrîhi. indriya zmysły i organa ciała i duszy (liczą ich 14).

√yam + sam trzymać na wodzy, poskramiać. Part. perf. pass. yata (yam – yacchati).

rakshitâ N. sg. m. √raksh cf. kartâ od kartṛ.

dhanvinâm G. pl. dhanvin łucznik. od dhanva (zwykle dhanus) a suf. -in cf. balin.

śreshṭha superl. do praśasya (chwalebny) Nieregul. B. 80.

sâkshât (od sa = saha i aksha przy końcu wyr. złoż. zam. akshi oko), indecl. przed oczami, naocznie, widomie, we własnej osobie (wcielony Manu).

manu (√man myśleć), praojciec rodu ludzkiego na początku każdego peryodu

(manwantara) z 4,320,000 lat. Ouczyt
Manu jest 7. z rzędu. Wszystkich ma być
14. Cf. wyż. manuja człowiek, ~~[illegible]~~
spłodzony przez M.
svayam Indecl. sam.
5. tathâ eva âsît = tathaivâsît: tak samo (to przysłówek albo zam. zaimka)
bhîmaḥ parâkramo yasya saḥ Bahuvr.
parâkrama (potęga) odwaga, siła. ×
sarvaguṇaiḥ Karmadhâraya (m.) B. 82, 2. c) ×
yukta part. pf. pass. √yuj (7.) sprzęgać, p. upo- ×
sażony. Sufiks -ta B. 67, 3. b)
prajâkâmaḥ Bahuvrîhi: prajâyâḥ kâmo (albo — yâm) yasya saḥ. (pra + jan)
sa ca isque; saḥ traci visargę przed wszy- tad temat
stkiemi głuchemi i dźwięcznemi głoskami,
tylko przed a przechodzi w so, a a elidyje się.
aprajaḥ Bahuvrîhi B. 85 c) yasya
prajâ ~~nâsti~~ yasya nâsti (cui non est proles)
6. sa jak wyżej
prajârthe Tatpurusha: prajâyâ arthe.
artha m. cel, loc. w celu, dla.
para summus, zaimek B. 41, 4. d) ×
yatna od √yat (yatate) usiłowanie, dążenie
akarot 3. sg. Impf. Par. (8) B. 91 (nieregu.)

18. Poeta ma niewątpliwie na myśli, że Bhîma składał ofiary bogom dla otrzymania potomstwa.

su adv. bardzo, dobrze (na początku wyrazu)

samâhita, √ dhâ p. hita B. 66.

(sam + â, â tu raz, wzmacnia poprzedzający prefiks)

samâ indecl. z, Instr. cum; samâhita pogrążony w czem, zajęty, uważny, z natężoną uwagą).

m/

tam acc. sg. tematu tad B. 40.

abhi-gam przyjść do, odwiedzić; abhy-a-gacchat 3 sg. Impf.

brahmarshi = brahman + rishi.

(brahman m. = brâhmana) cf. râjarshi.

Końcowe n odpada jak w deklinacji B. 81.

„święty z ~~kasty~~ bramin," mędrzec z kasty braminów. Karmadhâraya.

bhârata Voc. „potomku Bharaty" (Yudhishthiro!)

7. toshayâmâsa 3. sg. Perf. periphrast. B. 116.

√ tush Caus. 10. Klasa. ucieszyć, zadowolić, (uczcić).

dharmavit N. sg. cf. vedavit w. 3.

dharma m. prawo, obyczaje, przepisy, obowiązki moralne i religijne.

mahishî Królowa. Instr.

saha 2. Lac. cum, 2 Instr. saha nie poprzedza, ~~tez~~ rzeczownika, którym rządzi, lecz po nim następuje.

rājendra Voc. (j. w.), Królu ~~nad~~ Królów. Tatpurusha. (rājñām indra)

satkâra gościnne przyjęcie Instr.

suvarcasa (varcas blask) błyszczący, znakomity zacny. Bahuvrîhi. (suvarcas obok -a).

8. tasmai B. 40.

prasanna: √sad + pra uspokoić się, być łaskawym. Part. perf. pass. sufiks na cf. wyż. w. 1 upapanna.

sabhârya = bhâryayâ sahitaḥ B. 85 c).

Krótkie a B. 85 e). Bahuvrîhi.

vara przym. najlepszy od √vṛ, var (vṛṇoti) wybierać.[*] Rzecz. r. m. (n.) życzenie,[*] wyproszenie, przyjąć dar, łaska.

Kanyâratna Karmadhâraya B. 83 c).

Kumâra chłopiec (w szczeg. syn królewski)

dadau: √dâ 3. sg. Perf. Par. B. 115 Nr. 12.

trîn Acc. plur. B. 77 od tri trzy.

udâra szlachetny, znakomity (piękny, tęgi)

mahâyaśâḥ N. sg. (damanaḥ). Bahuvrîhi: mahad yaśo yasya saḥ. N. sg. B. 50 b).

mahâ cf. Mahâbhârata B. 81.

mahâyaśas przesławny (yaśas sława) [above: przesławny]

9. Wszystkie imiona od √ dam podkreślić. Wiesz także Damana: damayantî Caus. Part. praes. fem. (B. 52.53); dânta part. perf. pass. B. 67 e).

10. tejas Instr. (-â) blask, piękność, majestatyczna ~~[illegible]~~ postawa okazałość.

yaśas okazałość etc., uprzejmość, łaskawość

śrî, piękność, bogactwo (Śrî bogini piękności i bogactwa = Lakshmî, małżonka Vishnu), (wdzięki).

saubhâgya n. szczęście (do ludzi), popularność. Przym. subhaga szczęśliwy, piękny. W Abstr. suf. -ya. Vriddhi w dwu zgłoskach.

loka świat, l. mn. ludzie.

sumadhyama: madh. przymiotnik środni rzecz. r. n. środek, talja; sumâ° Bahuvrîhi.

prâpa od pra + √ âp. 3. oj. Perf. B. 111.

11. atha teraz, tedy, potem, teraz następuje:

vayas n. wiek (młodzieńczy), lata

prâpta Part. perf. pass. vayasi prâpte Loc. abs.

dâsî służebnica

sam + alam + kri zdobić

śata n. sto. – sakhî przyjaciółka. – pari + upa + √ âs „siedzieć". 3. oj. Impf. Par. Forma epiczna. W klas. sanskr. âs używa

się tylko w Âtm., a zatem 3. sg. âsta. Drugą nieregularnością tej formy jest, że utworzona podług kl. 1 (âsati, âsat), gdy âs należy do kl. 2.

śacî małżonka Indry = Indrânî.

12. sma Expletivum. Z czasem teraźniejszym daje mu znaczenie przeszłego.

Vrâj 1. kl. jaśnieć, błyszczeć

bhaimî: Bhîma, syn bhaima, córka bhaimî. Patronymicum.

âbharaṇa ozdoba, klejnot

Vbhûsh Caus. ozdabiać. Part. perf. -ita B. 69.

sarvâbharaṇa Karmadhâraya, sarvâbharaṇabhûshita = sarvair âbharaṇair bhûshitaḥ Tatpurusha.

sakthîmad Tatp. sakthînâm madhye.

anavadya: vad mówić, vadya Part. fut. pass. B. 74, avadya o którym nie można mówić, naganny, anavadya nienaganny, bez zarzutu. anavadyâṅga Bahuvrîhi, fem. -î; aṅga m. (członek, ciało).

vidyut (Vdyut, dyotate) błyskawica. Fem.

saudâmanî błyskawica. ~~Podług leksykogr.~~ ~~fem.~~ sudâman = chmura. Wyraz niejasny, może jakiś rodzaj błyskawicy, jaki bywa w Sudâman (nazwa ludu, kraju).

13. ativa = ati + iva, bardzo, nadzwyczaj.

rûpasampanna Tatp. = rûpeṇa sampp.

√pad + sam = upapanna w. 1.

śrî p. wyż.

â + yam (yacchati) rozciągać, âyata długi. Part. yata cf. samyatendriya w. 4.

locana n. oko (√loc oświecać).

âyatalocanâ = âyatâni locanâni yasyâḥ sâ.

yaksha: istoty nadprzyrodzone, świta Kubery, boga bogactwa.

tâdṛiś tali (talis) B. 46, Nr. 1.

tâdṛigrûpa taka piękność

tâdṛigrûpavat taką pięknością obdarzony. Fem. -î.

kvacit: kva gdzie. Sufiks -cit = Lat. cunque; na kvacit nigdzie. B. 42.

14. mânusha (manusha człowiek), ludzki; rzecz. człowiek.

dṛishṭapûrva = pûrvam dṛishṭaḥ. Karmadhâraya.

citta n. „Sinn, Gemüth", umysł, serce

pramâthin wstrząsający. √math (9. mathnâti,

cittapramâthin (sufiks -in cf. satyavâdin), Tatpur. cittam pramathnâti.
devânâm zależne od citta, zam. deva-cittapramâthin.
api nawet
sundara, f. -î piękny.
15. naraçârdûla mąż jakoby tygrys cf. w. 8
Kanyâratna B. 83 cf.
apratima nie mający sobie równego ~~B. 82 cf.~~ ~~Tatpurusha~~. Bahuvrîhi B. 85 cf. pratimâ obraz, podobieństwo. Krótkie a j.w. w. 5 (aprajas); prati + √mâ.
Kandarpa (Kâma) bóg miłości i młodzian przedstawiany jako jeżdżący na papudze w towarzystwie nimf. Jest on panem nimf (apsaras). Uzbrojony w łuk i strzały. Łuk z trzciny cukrowej, cięciwa - pszczoły, strzały - kwiaty. Gdy kiedyś bóg Śiva oddawał się pokucie, Kâma wzbudził w nim miłość do (małżonki jego) Pârvatî. Śiva rozgniewany na niego spalił go ogniem swego trzeciego oka (w środku czoła), stąd Kâma jest bezcielesny, stąd i ten dodatek mûrtimân.
mûrti forma, ciało. Suf. -mat B. 54 cf. w.? rûpavân.

16. samîpa adj. bliski, n. (pobliże), bliskość.
Kutûhala n./, ciekawość, gorliwość. Abl. z gorliwości, gorliwie albo: bo się nim interesowano.
17. adṛishṭa kâmaḥ = adṛishṭasya kâmaḥ (Tatpurusha: miłość do niewidzianego.
tayoḥ tu Loc. du. (lepiej niż Gen. du.).
abhût 3. sg. aor. B. 122. „powstała."
śṛiṇvatoḥ : √śru B. 89, 3. Part. praes.
Par. B. 53, 3.
satata ciągły, n. adv. ciągle.
anyonya „einander" = anyó'anya jeden drugiego; tu jako jeden zaimek. Używa się zwykle tylko w Acc.
vi-vṛidh wzrastać, wzmagać się.
hṛid + śaya (√śî) = hṛicchaya.
18. śak móc, Part. praes. Par. śaknuvant (5. Klasa). B. 53.
dhṛi Caus. utrzymać, zapanować nad-
hṛid zastępuje hṛidaya n. B. 61.
antaḥpura n. (dom wewnątrz), zabudowania dla kobiet, (harem), gynaeceum.
°stha położony (stojący od √sthâ).
âs siedzieć
rahas n. samotność, ustronie, miejsce ustronne.

19.
tat
ha
jâ
√kri

„
vi+
gra
redu
pa
dlat
20.
wida
anta
vi
form
ta
ha
ka
„
21. sa
Ka
Ava

19. dadarśa B. 112 b)
tataḥ, ~~w~~ tedy, potem.
haṁsa, gęś, łabędź, flamingo.
jâtarûpa, błyszczący; rzecz. n., złoto.
√kṛi + pari (~~cf.~~ pariskṛi cf. saṁskṛi) ozdabiać;
„złotem zdobne". kṛi w znaczeniu „zdobić" przybiera s.
vi + √car: przechadzać się. Part praes. - ant, - at.
grah schwytać (9 kl. grihṇâti); jagrâha
reduplikacja B. 105 b), forma B. 112 c)
pakshâ[m.] skrzydło; pakshin cf. balin, skrzydlaty, ptak.
20. antariksha (- îksha) powietrze: to, co widać w środku (między niebem i ziemią):
antariksha + √gam.
vi + â + √hṛi mówić. Perf. red. ~~B. 105 i~~ [h przez j],
forma B. 112 d) i 111 b).
tataḥ - tadâ pleonazm
haṁsavaja B. 74, b).
karishyâmi Fut. B. 119 (guṇa + i).
„wyświadczę ci przysługę."
21. sakâśa m. bliskość
kathayishyâmi: kath zatrzymuje krótkie a.
tvad anyam: tvat abl. sg.

purusha mężczyzna

man 4. (manyate), tu Par. Fut. myśleć o kim, sądzić.

Karhiât kiedykolwiek, na k. nigdy

yathâ tak iż.

22. uktas zagadnięty. B. 67 b).

ud + vrij [6.] Perf. cf. dadarśa.

sam + ud + pat razem wzlecieć. Gerundium (Absolutivum) -tvâ B. 69 i -ya B. 70.

23. nagarî = nagaram n.

antika n. bliskość (cf. samîpa n., sakâśa m.)

nipetuh cf. praśaśamsuh. B. 114, 116).

garutmat B. 54 (garut m. skrzydło).

gana stado (rzesza), ród, tłum, grono

24. adbhuta cudowny, przedziwny

sakhi zam. sakhî (dla wiersza)

â-vri okrywać, otaczać

hrish 4. cieszyć się; -ta uradowany.

grahîtum B. 72 i 74, 5).

khagama (kha niebo, √gam) cf. antariksha-ga, m. ptak, strzała, słońce, wiatr etc.

tvar 1. Â. (tvarate) śpieszyć się; tvaramâna Part. praes. Âtm. B. 64 Nr. 2 i 89.

drishtvâ suf. -tvâ B. 69 cf. drishta 67.

upacakkrame zbliżyła się 3. sg. Perf. Ātm.
B. 113 i 114, Nr. 11. a)

25. vi + sṛip rozbiedz się, rozlecieć się
cf. praśaśami sutaḥ (w. 16) sṛip leźć cf. ł. serpere.
sarvataḥ na wszystkie strony. Sufiks
-taḥ właściwie ma znaczenie ablativu (zewsząd),
tu nie.
pramadâ kobieta, °vana park, ogród
przy gynaeceum.
eka + eka + śaḥ (cf. kramaśaḥ kolejno) =
ekaikaśaḥ po jednej, pojedyńczo.
sam + upa + dru 3. pl. Impf. Par. podbiedz.
26. mânusha ludzki cf. w. 14. (posługując się ludzkim głosem, przybrawszy l. gł.). Kṛitrâ cf. wyż. dṛishṭrâ.
abravît: √ brû B. 97. 2. klasa niereg.
(abravam, abravîḥ, abravît)
27. aśvin od aśva cf. balin. Aświnowie,
bliźnięta, synowie słońca, klasa bogów,
osobliwie bracia (Kastor i Polluks).
sadṛiśa c. gen. lub loc. podobny do —.
sama równy (nie dorównywający).
28. vai zaprawdę, zaiste — albo Expletivum
vara najlepszy, varṇa kolor, maść - Sufiks -in
(pięknolicy).

28.

saphala Bahuvrîhi (cf. sabhârya), nagrodzony

janman urodzenie (wtedy opłaciłoby się twe narodzenie i twoja piękność; wtedy warto było urodzić się i być piękną).

29. deva° Dvandva B. 81. Cf. wyż. w. 4.

(spójne) Copulativa

naranârîṇâm.

gandharva muzycy (piewcy) niebiescy

uraga m. wąż, w szczególności = nâga półboski wąż z ludzką głową, mieszkający w piekłach.

uras pierś + gam iść; pełzający, płaz.

râkshasa (rakshas) zły demon, nocny upiór przeszkadzający ofiarom i pożerający ludzi.

dṛishṭavat B. 68 Nr. 7 i 54. 52.

dṛishṭapûrva zob. wyż. w. 14.

tathâvidha taki (vidhâ forma, sposób). Bahuvr.

30. viçishṭa (vi + √çish 7 – çinashṭi – wyróżniać) znakomity, zacny

saṁgama skojarzenie się, połączenie, małżeństwo, związek

guṇavat wyśmienity. Cf. rûpavân w. 1.

(1.) atha nalopâkhyânam = nun die Nalaerzählung.

nala Eigenname; upa = ὑπό, sub; âkhyâ = erzählen; Suffix ana; das Wort ist ein Neutrum auf a, daher die Nominativendung m. Das Compositum ist ein determinatives: Tatpurusha. Das Vorderglied nala hat die Form des Stammes (§. 230); der Endvocal a + Anfangsvocal u giebt o (Guṇa von u) §. 10. 12. upa + âkhyâ = upâkhyâ (§. 11); âkhyâ + ana = âkhyâna. Daher: nalopâkhyânam (Nalasepisode).

(2.) bṛihadaçva uvâca = Bṛihadaçva sprach.
Bṛihadaçva Eigenname, Compositum. Stamm bṛihat = gross, açva = equus (μεγαλίππος). Das t von bṛihat muss vor weichen Anlauten (also auch vor allen Vocalen) erweicht werden zu d (§. 24). Der Hiatus wegen Ausfall des Visarga (§. 36), welcher hier an Stelle der Nominativendung s stehen sollte.
Wurzel vac = sprechen. Der Wurzelvocal im Singular des Perf. act. (Parasmaipada) verstärkt, weil die Wurzel nicht consonantisch anlautet (§. 166).
Die Reduplication s. §. 174.

1. âsîdrâjâ nalo*) vîrasenasuto balî *) nâma
Es war ein König Nala*), Sohn des Vîrasena, ~~ein~~ kräftig, (mit Namen)
upapanno guṇairishṭai rûpavânaçvakovidaḥ
Begabt mit gewünschten Tugenden, schön, pferdekundig.
âsît Imperfect. von der W. as (sein) §. 129. Der Endcons. t wird vor dem weichen r zu d. – râjâ Nominativ (St. râjan) §. 65; die Masculina verlängern das a. – nalo St. nala, Nom. nalas, daraus nalaḥ (§. 21), daraus vor dem weichen Cons. v: nalo (§. 36). – nâma; ~~Acc. u.~~ St. n. nâman; Acc.

nâma = mit Namen (§. 65). – Vîrasena Eigenname u. Compositum (Tatpurusha). – sutô St. suta = Sohn (§. 231). – balî St. balin, N. sing. balî (§. 69). Das Suffix – in drückt den Besitz aus: bala = Kraft.

upapanno. Nominativendung wie oben nalo (§. 36). W. pad (treten); upapad zutreffen, Part. perf. pass. = begabt; panna statt padna §. 214. – guṇairishṭai; guṇa = Tugend; hiervon Instr. plur. guṇais (§. 90); das s wird zu Visarga (§. 21) und dann zu r (§. 35); ish = wünschen hiervon part. perf. pass. mit dem Suffix ta (§. 214) = ishṭa. (Lautwandel §. 46). Instr. plur. (§. 90) ishṭais. Das s der Endung wird zu r (ishṭair), welches jedoch vor dem anlautenden r des folgenden Wortes wegbleiben muss (§. 35), da ein Doppel-r im Sanskrit nicht stehen darf. – rûpavânaçvakovidaḥ; rûpa = Gestalt, Schönheit, rûpavat = schön, Nom sing. rûpavân (§. 64); açva = Pferd; kovida kundig, also „pferdekundig", ein Tatpurusha. Die Nominativendung wird zu Visarga.

2. atishṭhanmanujendrâṇâm mûrdhni devapatiryathâ
Er stand an der Spitze der Menschenfürsten wie ein Herr der Götter

uparyûpari sarveshâmâditya iva tejasâ
Oben, oben über allen, wie die Sonne durch ihren Glanz.

atishṭhat 3. sing. Imperf. (§. 123. 124); das t vor m zu n (§. 24). Stamm sthâ für Specialformen tishṭha = stehen. – manuja = Mensch; indra = Fürst; manujendra ein Tatpurusha gen. plur. manujendrâṇâm; das dentale n der Endung wird cerebral wegen des vorhergehenden r und des folgenden Vocals (§. 49). – mûrdhan = Kopf, Haupt, Locativ mûrdhni (§. 65). deva = Gott; pati = Herr, Nom. patis, daraus patir nach Vocalen ausser a, â vor weichen Lauten. – yathâ = wie.

upari = oben; uparyupari s. §. 13. – sarva all, jeder §. 108. Gen. plur. sarveshâm (pronominale Declination §. 104). – âditya m. = Sonne, Visarga ausgefallen vor dem folgenden Vocal, – iva = wie, gleichsam. – tejas = Glanz, Thatkraft, Instr. tejasâ.

3. brahmaṇyo vedavicchûro nishadheshu mahîpatiḥ
Fromm, vedakundig, ein Held, ein Herr der Erde unter den Nishadhern (Landesherr der N.).

akshapriyaḥ satyavâdî mahânakshauhiṇîpatiḥ
Würfelliebend, wahrheitsprechend, ein grosser Herr der Armee (Feldherr).

brahmaṇyo = fromm; Nom. (wie oben nalo) nach Ausfall des Visarga vor a. Das cerebrale ṇ wegen des vorhergehenden h, welches nur durch Labial (m) u. Vocal (a) von demselben getrennt (§. 49). – vedavid*) = vedakundig; çûra Held, Nom. çûro vor dem weichen n (§. 36); vedavid + çûro = vedavicchûro (§. 27 u. 28). – nishadha ein Volk, Loc. nishadheshu (§. 90). – mahî = Erde; patiḥ Nom. v. pati Herr; mahîpatiḥ ein Tatpurusha. *) s. §. 208.

aksha m. = Würfel; priyaḥ Nom. von priya lieb, liebend; W. prî (cf. deutsch freien, Freia). – satya wahr, n. Wahrheit. – vâdin = sprechend, Suffix -in (Kritsuffix §. 207 zu unterscheiden von dem Taddhitasuffix -in oben in balin), Nom. vâdî s. §. 69. – mahat = gross, Nom. mahân §. 63. – akshauhiṇî f. = Heer, die vollständige Armee. Das cerebrale ṇ vor Vocalen etc. nach sh §. 49. – patiḥ s. oben.

4

4. îpsito naranârîṇâmudâraḥ saṃyatendriyaḥ
Begehrt von Männern u. Frauen, erhaben, mit gezügelten (Sinnen,

rakshitâ dhanvinâṃ çreshṭhaḥ sâkshâdiva manuḥ (svayam
Ein Beschützer, der Bogenschützen bester, vor Augen wie (Manu selbst.

5. tathaivâsîdvidarbheshu bhîmo bhîmaparâkramaḥ
Ebenso war im Vidarbhalande Bhîma mit furchtbarer Macht,

çûraḥ sarvaguṇairyuktaḥ prajâkâmaḥ sa câprajaḥ
Ein Held, mit allen Tugenden begabt, sich sehnend nach Nach- (kommenschaft u. kinderlos,

6. sa prajârthe paraṃ yatnamakarotsusamâhitaḥ
Er machte der Nachkommenschaft wegen die grösste (Anstrengung, sehr aufmerksam,

~~taṃ sa bhîmaḥ prajâkâmasto~~
tamabhyagacchadbrahmarshirdamano nâma bhârata
Zu ihm kam ein göttl. Weiser, Damana mit Namen, o Bharatide,

7. taṃ sa bhîmaḥ prajâkâmastoshayâmâsa dharmavit
Ihn erfreute er Bhîma, Nachkommenschaft wünschend, rechtskundig,

mahishyâ saha râjendra satkâreṇa suvarcasam
Mit der Königin, o Königsfürst, durch gastl. Aufnahme, den sehr glänzenden

8. tasmai prasanno damanaḥ sabhâryâya varaṃ dadau
Ihm gab freundlich Damana dem mit der Gattin seienden ein Geschenk

kanyâratnaṃ kumârâṃçca trînudârânmahâyaçâḥ
Ein Mädchen wie ein Juwel und drei edle Knaben, der mit grossem Ruhm begabte.

4. îpsito part. perf. pass. v. W. îps, Desiderat. zu âp erreichen zu erreichen wünschen, begehren (§. 204). Suffix ta mit 17
Bindevocal i §. 214. –
nara Mann (ἀνήρ), nârî Frau. Ein Dvandva §. 232.
Gen. plur. naranârînâm §. 84. Das cerebrale ṇ wegen des vorhergehenden r §. 49.
udâra, edel, erhaben.
saṃyata p. perf. pass. v. saṃyam (W. yam) zügeln, §. 214 (yata); indriya Sinn. Saṃyatendriya ein Bahuvrîhi §. 239.
rakshitṛi Beschützer, Nom. rakshitâ §. 86.
dhanvin Bogenschütze, Gen. plur.
çreshṭhaḥ Nom. von çreshṭha bester §. 95.
sâkshât vor Augen; iva wie; manu = Manu.
svayam Indeclinabile = selbst.
5. tathâ = so; eva = eben; âsît = war (s. ob.); vidarbha ein Land; bhîma Eigenname; bhîma furchtbar; parâkrama m. Macht; bhîmaparâkrama, ein Bahuvrîhi.
çûra Held (s. ob.). – yukta p. zu yuj (7.) = begabt. – prajâ f. Nachkommenschaft, kâma m. Wunsch, Liebe. prajâkâma Bahuvrîhi. – sa lat. is s. §. 36; ca = und; apraja (der letzte Vocal verkürzt s. §. 240) = kinderlos.
6. artha m. Zweck; Loc. arthe = wegen. – para = höchster, äusserster. – yatna m. Mühe, Anstrengung. – kṛi = machen, 3. sing. Imperf. akarot §. 143. – su, gut, sehr. – samâhita = aufmerksam, sorgfältig v. W. dhâ (3.), setzen. §. 214. Part. perf. pass. = samâ + hita.

6 tam Acc. v. tad (Nom. sas) §. 104. – gam §. 124 = gehen, St. gacch, 3. sing. Imperf. agacchat, mit abhi = kommen zu –; brahmarshi priesterl. Weiser. Ueber das anstautende r §. 35. – damana Eigenname. – bhârata hier Voc. = Nachkomme des Bharata.

7. tush befriedigen, erfreuen; Stamm tosha (§. 117), Causativstamm (§. 197) toshaya. Periphrastisches Perfectum (§. 175) mit der Silbe âm giebt toshayâm. Davon tritt das Perf. 3. sing. von as = âsa, giebt toshayâmâsa. dharma m. Recht, Pflicht; ~~vcd~~ dharmavid §. 208. mahishî, Königin, Instr. mahishyâ. – saha, mit. – satkâra m. gastl. Aufnahme. – su = gut, schön, sehr; varcas n. Glanz; suvarcasa (§. 231) mit schönem Glanz (begabt) s. §. 239 (Bahuvrîhi).

8. tasmai Dat. von tad = ihm. – prasanna p. perf. pass. (W. sad §. 214) = freundlich, gnädig. – bhâryâ = Gattin; sabhârya, Bahuvrîhi = mit der Gattin seiend (§. 239); Dat. sabhâryâya. – vara m. Geschenk (W. vṛi). – dadau 3. sing. Perf. von dâ geben (§. 167 Nr. 4). – kanyâ, Mädchen. – ratna m. Juwel (§. 237). – kumâra, Knabe; ca und. Ueber das eingeschobene ç s. §. 33. – trîn acc. drei. – yaças n. stattl. Erscheinung, Ruhm. – mahâyaças Bahuvrîhi. Ueber mahâ §. 231. – mahâyaçâḥ ist Nom. sing. u. bezieht sich auf Damana. s. §. 73.

9. damayantim, damam dântam damanam ca suvarcasam
Die Damayantî, Dama, Dânta u. den Damana mit schönem Glanze

upapannânguṇaiḥ sarvairbhîmânbhîmaparâkramân
Begabt mit allen Tugenden, furchtbar, mit furchtbarer Macht

10. damayantî tu rûpeṇa tejasâ yaçasâ çriyâ
Damayantî aber durch Schönheit, Glanz, stattl. Erscheinung, Schönheit

saubhâgyena ca lokeshu yaçaḥ prâpa sumadhyamâ
Und durch Glück erwarb (erreichte) Ruhm unter den Leuten, die mit schöner Taille,

11. atha tâm vayasi prâpte dâsînâm samalaṃkritam
Nun um sie, als sie das Alter erreicht, sass ein geschmückter

~~12~~. çatam çatam sakhînâm ca paryupâsacchacîmiva
Hundert von Dienerinnen u. ein Hundert Freundinnen wie um die Çacî

12. tatra sma râjate bhaimî sarvâbharaṇabhûshitâ
Dort glänzte die Tochter Bhîma's mit jedem Schmuck geschmückt

sakhîmadhye 'navadyângî vidyutsaudâmanî yathâ
In der Mitte der Freundinnen, mit tadellosem Körper, wie ein sudamanischer Blitz

13. atîva rûpasampannâ çrîrivâyatalocanâ
Sehr mit Schönheit begabt wie die Çrî mit langen Augen

na deveshu na yakshesu tâdrigrûpavatî kvacit

14. mânusheshvapi cânyeshu drishṭapûrvâthavâ çrutâ
Nicht irgendwo unter den Göttern nicht unter den Yakshas (Halbgöttern) eine solche Schöne, sogar unter den andern, den Menschen, vorher gesehen oder gehört.

8 9. upapannân etc. Acc. plur.

10. tu aber. – tejas Glanz (s. ob.). – çrî f. Schönheit. – saubhâgya n. Glück. – loka m. Welt, plur. Leute. – âp 5. erreichen mit pra; âpa 3. sing. perf. §. 162. 163. – madhyama, madhya mittlerer; m. n. Mitte, Taille; sumadhyamâ ein Bahuwrîhi, Nom. sing. fem.

11. vayas n. Alter, jugendl. Alter; vayasi prâpte Loc. absolutus. – dâsî Dienerin, Sclavin. – çata n. Hundert mit Gen. plur. §. 98. – kri mit sam-alam schmücken. – sakhi Freund, sakhî Freundin. – âs 2. sitzen, mit paryupa (= pari-upa) umhersitzen; âsat 3. sing. Imperf. – çacî Indra's Gattin. Das Phonetische §. 28.

12. tatra dort. Das Suffix tra mit Locativbedeutung, tas auf die Frage woher? – sma Expletiv, d. h. ein Flick- od. Füllwort, das sich nicht übersetzen lässt u. nur zur Ausfüllung einer Silbe im Verse gebraucht wird. Hier giebt es dem Präsens râjate die Bedeutung des Präteritums. – râj 1. glänzen, 3. sing. praes. Atm. râjate. – bhaimî Tochter Bhîma's. – âbharana Schmuck. – bhûsh 10. schmücken. – sarvâbharana ein Karmadhâraya; das ganze Wort ein Tatpurusha. – sakhîmadhya die Mitte der Freundinnen (Tatpurusha). – anavadya tadellos. – anga n. Glied, Körper (§. 222). – vidyut f. Blitz. – saudâmanî f. ein besonderer (sudâmanischer von dem Ort Sudâmana) Blitz. – yathâ wie. –

13. atîva (= ati-iva) sehr. – pad mit sam p. begabt. – yam mit â p. (214) lang. – çrî Schönheit; eine Göttin. – Visarga wird zu r vor î. – locana n. Auge; âyatalocana ein Bahuwrîhi. – na nicht. – yaksha Eigenname (ein Halbgott). – tâdriç solcher. – kvacit irgendwo (§. 113). – mânusha Mensch. – api, selbst, sogar, auch. – anya anderer. – driç 1. sehen (p. s. §. 50a). – pûrva adv. früher. – athavâ oder. – çru 5. hören.

13. tâdrigrûpa = eine solche Schönheit.
14. drishṭapûrvâ mit langem â; pûrva tritt ans Ende des Compositums.

14. mânusheshvapi cânyeshu drishṭapûrvâthavâ ~~kvacit~~ çrutâ
cittapramâthinî bâlâ devânâmapi sundarî
Ein selbst der Götter Gemüth erregendes Mädchen, schön.
15. nalaçca naraçârdûlo lokeshvapratimo bhuvi
Und Nalas, ein Mann wie ein Tiger, ohne Gleichen unter den Menschen auf Erden,
Kandarpa iva rûpena mûrtimânabhavatsvayam
War durch seine Schönheit wie der verkörperte Liebesgott selbst.
16. tasyâh samîpe tu nalam praçaçamsuh kutûhalât
In der Nähe dieser aber pries man den Nalas aus Eifer (eifrig)
naishadhasya samîpe tu damayantîm punah punah
In der Nähe des Nishadhers aber die Damayantî wieder und wieder.
17. tayoradrishṭakâmo 'bhûcchrinvatoh satatam gunân
In diesen beiden, die fortwährend die Tugenden hörten, entstand die Liebe zum Ungesehenen
anyonyam prati Kaunteya sa vyavardhata hricchayah
Diese Liebe gegen einander wuchs, o Sohn der Kuntî.
14. citta n. Gedanke, Sinn, Gemüth. – pramâthin erregend. – bâla jung; m. f. Knabe, Mädchen. – sundara schön.
15. nalaçca s. §. 35. – çârdûla Tiger; über das Karmadhâraya §. 237. – apratima ohne Gleichen (a-prati-ma; mâ = messen). – bhû Erde §. 82; das lange û wird in zwei kurze u gespalten, also in uv. – Kandarpa Liebesgott (der Liebesgott ist verbrannt worden u. hat keinen Körper; daher mûrtimân). – mûrtimat einen Körper habend. – bhû 1. werden, entstehen, sein; abhavat 3. sing. Imperfecti. – svayam selbst.
16. tasyâh = tasyâs Gen. sing. f. von tad. – samîpa n. Nähe. – çams 1. mit pra = preisen; çaçamsus 3. plur. perf. – kutûhala n. Eifer, Abl. der Ursache. – naishadha Nishadher. – punar wieder.

10 17. tayos G. L. Du. von tad. – adrishta ungesehen von driç sehen. – abhût 3. sing. Aor. von bhû §. 150. – çrinvatos von çru hören, çrinu Stamm der Specialformen §. 142; çrinvat part. praes., çrinvatos L. G. Dual. – satatam fortwährend. – anyonya einander. – prati gegen. – Kaunteya Voc. Sohn der Kunti. – vridh 1. mit vi wachsen, gedeihen; avardhata 3. sing. Imperf. Atm. – hricchaya m. Liebe (von hrid Herz, çî ruhen, das im Herzen Ruhende).

18. aśaknuvannalaḥ kâmam tadâ dhârayitum
Nala, nicht Könnend die Liebe im Herzen (dann) halten, hridâ

antaḥpurasamîpasthe vana âste raho gataḥ
Sitzt, nachdem er in die Einsamkeit gegangen, im dem in der Nähe des Frauengemachs befindl. Walde.

19. sa dadarśa tato haṃsâñjâtarûpaparishkritân
Er erblickte darauf goldgeschmückte Flamingos.

vane vicaratâm teshâmekam jagrâha pakṣiṇam
Einen Vogel von den im Walde herumgehenden ergriff er

20. tato 'ntarikshago vâcam vyâjahâra nalam tadâ
Darauf sprach da der Vogel zu Nala die Rede

hantavyo 'smi na te râjankariṣyâmi tava priyam
Ein dir zu tödtender bin ich nicht, o König, ich werde ein dir Liebes thun

21. damayantîsakâśe tvâm kathayiṣyâmi naishadha
In Gegenwart der Damayantî werde ich dich erwähnen, o Nishadher,

yathâ tvadanyam puruṣam na sâ maṃsyati
So dass sie niemals einen anderen Mann als dich (wünschen wird. (Karpicit

22. evamuktastato haṃsamutsasarja mahîpatiḥ
So angeredet liess darauf der Herr der Erde den Flamingo los

te tu haṃsâḥ samutpatya vidarbhânagamaṃstataḥ
Die Flamingos aber flogen auf und gingen darauf nach dem Vidarbhalande.

18. śak können (5.), Stamm śaknu, part. praes. aśaknuvat Nom. aśaknuvan. – tadâ, dann, da. – hṛid n. Herz. –
dhṛi 1. u. Caus. halten, ertragen; St. dhâraya (Causativ), Infinitiv mit Bindevocal i = dhârayitum. – antaḥpura n. Frauengemach; samîpa n. Nähe; antaḥpurasamîpa Nähe des Frauengemachs. – stha befindlich. – vana n. Wald, Loc. vane; das e zu a vor andern Vocalen als a §. 15. – rahas n. Einsamkeit. – gata p. gam gehen. – âs 2. sitzen; âste 3. sing. praes. Âtm. – ~~dris~~

19. dṛiś sehen; dadarśa 3. sing. perf. – tatas von da, darauf. – haṃsa m. Flamingo (cf. deutsch Gans). – jâta p. von jam geboren werden; jâtarûpa Gold. – kṛi mit parish = pari + skṛi p. angethan, geschmückt. In der Bedeutung schmücken nimmt die W. kṛi nach ~~den~~ ~~Präpos~~ pari und sam ein s an, cf. saṃskṛit. – vi-car 1. umhergehen; part. praes. vicarat. – teshâm Gen. plur. von tad (m.). – eka ein. – grah 9. ergreifen, nehmen. Perf. jagrâha §. 174. – pakshin m. Vogel (geflügelt). –

20. antarikshaga m. Vogel (im Luftraum gehend). – vâc f. Sprache, Rede. – hṛi 1. nehmen, mit vyâ sprechen. – han 2. tödten, Suffix tavya = part. fut. pass. §. 276. – te Dat. von tvad du. – karishyâmi 1. sing. Fut. von kṛi. – priya lieb. – tava Gen. sing. von tvad. –

21. sakâśa m. Nähe, Gegenwart. – tvâm acc. v. tvad. – Kath 10. erzählen, erwähnen. – yathâ = lat. ut (so dass). – anya anderer; tvadanya ein anderer als du. – purusha Mann. – man 4. denken (an), wünschen; das n vor s zu Anusvâra. – karhicit irgend wann, jemals.

22. evam so; ukta p. von vac reden. – śrij 6. mit ud = loslassen. – pat 1. fallen, mit sam-ud auffliegend; samutpatya Gerundium. Suffix ya bei den mit Präpositionen zusammengesetzten Verbis §. 219. Von zwei Präpositionen steht die die Bedeutung des Verbums modificierende dem Verbum am nächsten. – agaman 3. plur. Imperf. von gam gehen, ~~kommen~~. – Das s ist eingeschoben zwischen schliessendes n u. den Dental. – vidarbhân acc. plur.

23. vidarbhanagarîm gatvâ damayantyâstadântike
Nach der Vidarbhastadt gegangen, in der Nähe der Damayantî.
nipetuste garutmantaḥ sâ dadarśa ca tânganân
Flogen die Vögel herab, und sie erblickte die Schaaren.

24. sâ tânadbhutarûpânvai dṛiṣṭvâ sakhiganâvṛitâ
Sie, die wunderbar schönen erblickt habend, von der Schaar der Freundinnen (umgeben,
hṛiṣṭâ grahîtum khagamâmstvaramânopacakrame.
Erfreut ging sie hinzu, eilend, um die Vögel zu ergreifen.

25. atha hamsâ visasṛipuḥ sarvataḥ pramadâvane
Nun flogen die Flamingos umher nach allen Seiten im Frauenwalde
ekaikaśastadâ kanyâstânhamsânsamupâdravan
Dann liefen die Mädchen einzeln zu den Flamingos hinzu

26. damayantî tu yam hamsam samupâdhâvadantike
Zu welchem Flamingo aber Damayantî in die Nähe hinzulief,
sa mânuṣîm giram kṛitvâ damayantîmathâbravît.
Der sprach nun die Damayantî an, eine menschliche Sprache gethan (habend.

23. nagara n. und nagarî f. Stadt. – gatvâ Gerundium (Suffix tvâ) von gam. – antika n. Nähe. – pat 1. mit ~~sam~~ ni herabfliegen; petus 3. plur. perf. Par. §. 169. – garutmat m. Vogel. –

24. adbhuta wunderbar. – vai Expletiv. – sakhi mit kurzem i (statt sakhî) des Versmaasses wegen. – vṛi mit â, p. umgeben. hṛiṣ 4. sich freuen. – grah 9. fassen, Inf. grahîtum (langes î). –

khaga, khagama m. Vogel (kha = Luftraum, auch = Null; gam gehen). – tvar 1. eilen, tvara-mâna part. praes. Âtm. – kram 1. mit upa hinzugehen; cakrame 3. sing. perf. âtm. –

25. sṛip mit vi auseinanderlaufen, umherfliegen (cf. lat. serpere). – sarvatas nach allen Seiten, überall. – pramadâ Frau. – ekaika (= eka-eka) je der eine; ekaikaśas einzeln. – dru 1. mit samupa hinzulaufen.

26. yad welcher, acc. yam. – dhâv 1. laufen, mit samupa hinzulaufen. – mânusha, f. mânushî menschlich. – gir f. Sprache. – brû 2. sprechen (eingeschobenes î vor consonant. Endungen in den starken Formen des Par. §. 132); abravît 3. sing. Imperf. Par. – kṛitvâ Gerundium.

27. damayanti nalo nâma niṣadheṣu mahîpatiḥ
O Damayantî, Nalas mit Namen (ist) ein Herr der Erde unter den Nishadhern

aśvinoḥ sadṛiśo rûpe na samâstasya mânuṣâḥ
Den (beiden) Aśvins ähnl. an Schönheit, nicht gleich diesem sind die (Menschen

28. tasya vai yadi bhâryâ tvam bhavetha varavarṇini
Wenn du die Gattin dieses würdest, o schönfarbige,

saphalam te bhavejjanma rûpam cedam samathyama
So würde deine Geburt mit Lohn begabt sein und diese (deine) (Schönheit, o du mit schöner (Taille

29. vayam hi devagandharvamânuṣoragarâkṣasân
Denn wir ~~Götter~~ sind Götter, Gandharvas, Menschen, Schlangen und Dämonen

dṛiṣṭavanto na câsmâbhirdṛiṣṭapûrvastathâvidhaḥ
Gesehen habende, und nicht ist von uns gesehen worden früher (ein solcher

II. ~~30~~. viśiṣṭâyâ viśiṣṭena saṅgamo guṇavânbhavet
Die Verbindung der Ausgezeichneten mit dem Ausgezeichneten würde vortreffl. sein.

I. 30. tvam câpi ratnam nârîṇâm nareṣu ca nalo varaḥ
Und auch du (bist) ein Juwel unter den Frauen, und unter den Männern (ist) Nalas der beste.

14 31. evamuktâ tu haṃsena damayantî viśâṃ pate
So angeredet aber durch den Flamingo, o Herr der Völker,
abravîttatra taṃ haṃsaṃ tvamapyevaṃ nale vada
sprach dort Damayantî zum Flamingo: sprich so auch zum Nalas.
32. tathetyuktvâṇḍajaḥ kanyâṃ vidarbhasya viśâṃ pate
„Ja." so gesprochen habend, der Vogel zum Mädchen des Vidarbhalandes, o Herr der Völker,
punarâgamya niśadhânnale sarvaṃ nyavedayat.
Wieder kommend nach Nishadha berichtete er alles dem Nalas.
iti nalopâkhyâne prathamo sargaḥ.
So in der Nalasepisode der erste Abschnitt.
27. aśvin Du. zwei (berittene) Götter. – sadṛiśa ähnlich. – sama gleich. – yadi wenn. – bhâryâ Gattin. – vai Expletiv. – tvad Nom. tvam du. – varavarṇin schönfarbig. – bhavethâs 2. sing. Pot. Âtm. von bhû (Visarga ṣ ist vor v ausgefallen).
28. phala, Frucht, Lohn. – saphala mit Lohn (begabt). – te enklit. Form f. Dat. u. Gen. von tvad du. – bhavet 3. sing. Pot. Par. von bhû. – idam dieser; Nom. n. idam. – sumadhyame Voc.
29. vayam N. pl. = wir. – hi denn. – Das folgende Wort ist ein Dvandva u. steht im Acc. pl. – gandharva ein göttl. Wesen. – uraga m. Schlange. – râkshasa Dämon (Eigenname). dṛiśṭavantas part. perf. act. – asmâbhis Instr. durch uns. – tathâvidha solcher.
30. vara beste. – viśiśṭa ausgezeichnet (Gen. u. Abl. fem. viśiśṭayâs). – saṅgama m. Vereinigung; guṇavat, vortrefflich.
31. viś m. Stamm, Volk. – pate Voc. – abravît 3. sing. Impf. Par. §. 132 (brû sprechen). – tatra dort. – api auch. – vad sprechen, 2. sing. Imperat. Par. vada. – nale Locativ. –

15

32. tathâ = so, ja. – iti so. – (Der Vogel sagte „ja," nachdem er so gesprochen ....). – uktvâ Gerundium von vac. – aṇḍaja m. Vogel (Eigeborener). – gam mit â kommen. – āgamya Gerundium. – niṣadhân acc. plur. (zu den Nishathern). – vid 2. wissen; Causativum mit ni = verkünden. – avedayat 3. sing. Impf. Par.

prathama erster. – sarga m. Abschnitt.

22

âsît śârdûlo 'śvasamîpe vane. rahas gatas bhîmas dadarśa aśvam śârdûlam ca =

vana âsîcchârdûlo 'çvasamîpe. raho gato bhîmo dadarçâçvam çârdûlam ca.

आसी

वन आसीच्छार्दूलो ऽश्वसमीपे ॥ रहो गतो भीमो

ददर्शाश्वं शार्दूलं च ॥ किमेतदलिख्यत त्वया ॥ न वेद्मि ।

किमिति ॥ इति । क्षेमेन्द्रविरचितबृहत्कथामञ्जरी ।

२०॥१२॥९४॥ ब्यूलर॥

Brihadaçva sprach: 1. Damayantî aber war, als sie diese Rede des Flamingos gehört, o Nachkomme des Bharata, von da an nicht gesund in Bezug auf den Nala. 2. Darauf war Damayantî ganz den Gedanken ergeben, traurig, bleichen Antlitzes, mager, ganz dem Seufzen ergeben. 3. Mit aufwärts gerichteten Augen, nachdenklich war sie, mit wahnsinnigem Aussehen, von bleicher (Gesichts-) Farbe, in einem Augenblick, mit von Liebe durchdrungenem Sinn. 4. Nicht auf dem Lager, nicht sitzend, nicht im Essen findet sie Lust jemals, nicht bei Nacht, nicht bei Tage ruht sie, ach! ach! (10) wiederholt weinend. 5.6. Die Freundinnen erkannten sie ~~von~~ einem solchen Aussehen (von dieser Gestalt) als eine nicht gesunde an ihren Geberden; darauf verkündigte die Schaar der Freundinnen der Damayantî dem Herrn von Vidarbha, dass Damayantî nicht gesund sei in Bezug auf den Herrn der ~~Männer~~ (näml. Nala). Dieses hörend von der Schaar der Freundinnen Damayantîs, bedachte 7. der König Bhîma dieses sehr wichtige Geschäft in Bezug auf seine Tochter. „Weswegen wird meine Tochter heute als eine gleichsam nicht sehr gesunde gesehen?" 8.

1. śru 5. hören. – vacas n. Rede. – prabhriti mit Abl. von .... an. – svastha (selbst stehend), fest, gesund.
2. cintâ Gedanke. – para, parama vorzüglichster, höchster; n. Höchstes. Am Ende von Comp., hier bedeutet es, dass die Gedanken das Höchste waren. – dîna traurig. – vivarna blass. – vadana n. Antlitz. – kriśa mager.
3. nihśvâsa ~~aufwärts~~. m. Seufzen. – ûrdhva aufwärts. – drishti f. Auge, Blick. – dhyâna n. Nachdenken. – mad 4., p. matta mit ud von Sinnen, berauscht. pându blech. – varna m. Farbe. – kshana m. Augenblick. – viś 6. mit â eindringen. – cetanâ f. Sinn. – darśana n. Aussehen
4. śayyâ f. Lager. – âsana n. Sitzen. – bhoga m. Essen. – rati f. Lust. – vid 6. (st. vinda) finden, 3. sing. praes. Par. – naktam bei Nacht. – divâ bei Tage. – śî 2. ruhen, schlafen (in allen Formen des Âtm. Guna), 3. sing. praes. âtm. śete.

17

8. Der Hüter der Erde, wahrnehmend, dass seine Tochter im erreichten Jugendalter sei, sah die Selbstwahl der Damayantî als das von ihm selbst zu Thuende. – 9. Er lud ein die Hüter der Erde, o Herr der Völker, so: diese Selbstwahl, o Helden, werde besucht, o Herr. 10. Die Könige aber, alle, gehört habend von der Selbstwahl Damayantî's kamen darauf zu Bhîma (die Könige) auf Geheiss des Bhîma. 11. Anfüllend die Erde mit dem Lärm von Elephanten, Pferden u. Wagen, mit sehenswerthen, ~~(wie)~~ mit ~~einem~~ bunten Kränzen geschmückten, geschmückten Heeren. 12. Der grossarmige Bhîma machte diesen grossmüthigen Königen nach Verdienst eine Verehrung, jene verweilten dort geehrt.

hâ hâ ach! – rud 2. weinen; part. praes. f. rudatî §. 226. Nr. 3.

5. âkâra m. Gestalt; tadâkâra ein Bahuvrîhi. – jñâ 9. kennen. – iṅgita n. Geberde. – jana m. Mensch, Leute. –

6. nyavedayat mit doppeltem Acc. îśvara Herr. – nṛi Mann, nṛipati König. – svayaṃvara m. Selbstwahl.

7. cint 10. denken, bedenken. Hier periphrastisches Perf. – kârya part. fut. pass. von kṛi (§. 216), n. Geschäft. – mahat wichtig. – sva eigen. – suta m. Sohn, f. Tochter. –

Kim wer? was? – artha m. Zweck, acc. wegen. – duhitṛi Tochter. – me enklit. Gen. = mama. – adya heute. – ati über, sehr. – laksh 10. sehen, ~~lakshyate~~ 3. sing. praes. pass. –

8. îksh 1. sehen, mit sam wahrnehmen. – pâla m. Hüter. – yauvana n. Jugend. – paśya St. zu dṛiś. – âtman m. Seele, = selbst in den obliquen Casus, da svayam indeclinabel ist. – svayaṃvara m. Selbstwahl.

9. mantr 10. reden, mit sam einladen. – (periphr. Perf.) – bhû m. anu theilnehmen an, besuchen. – vîra m. Held. – prabhu Herr, hier Voc. – ayam Nom. v. idam dieser. – anubhûyatâm 3. sing. Imperat. pass.

10. pârthiva König. – sarve N. pl. – gam m. abhi kommen zu. – (§. 174). – śâsana n. Befehl. – 11. hastin m. Elephant (§. 48). – ratha m. Wagen. – ghosha m. Lärm. – pûr 10. anfüllen. – vasundharâ f. Erde (die Schatzhalterin). – vicitra bunt; mâlya n. Kranz. – âbharana n. Schmuck. – bala n. Kraft, Heer. – dṛiśya sehenswerth. – 12. bâhu m. Arm. – arha würdig, yathârham nach Verdienst, ein Avyayîbhâva

(§. 242). – pûjâ Verehrung. – vas 1. wohnen, verweilen. –
pûj 10. ehren.

13. Eben zu dieser Zeit aber kamen zwei beste Ristis der Götter wandelnde, hochherzige von hier in die Welt des Indra.

14. Nârada und Parvata (eben) sehr verständigt, grosse Gelübde habend, traten in das Haus des Götterkönigs, sehr geehrt.

15. Diese ehrend fragte darauf Indra der Herr ~~nach~~ dem unvergänglichen Wohlsein und auch nach ihrer vollständigen Gesundheit, ~~o Herr~~.
Nârada sprach:

16. Unser beider Wohlsein, o Gott, ist ein vollständiges, o Herr, und auf der ganzen Welt, o Indra, sind die Könige gesund, o Herr.

17. Brihadaçva sprach:
Des Nârada Rede gehört habend, fragte der Tödter des Vala u. des Vritra: Die rechtskundigen Hüter der Erde, welche mit Hingebung ihres Lebens kämpfen, welche durch die Waffe zur rechten Zeit in den Tod gehen, sich nicht umwendend, (ihrer ist) ihnen kommt zu diese unvergängliche Welt, wie ~~allen~~ mir die wunschmelkende (Kuh), wo sind doch diese, die Krieger und Helden, denn ich sehe sie nicht kommen, die Hüter der Erde, meine geliebten Gäste.

13. etad dieser. – Kâla m. Zeit, die rechte Zeit. – sura Gott. – rishi m. Weiser. – sattama Superl. von sat, bester. – at 1. wandeln, zu Fusse gehen. – atamâna part. praes. Âtm. – itas von hier.

14. prâjña verständig; vrata n. Gelübde. – devarâja §. 231. – bhavana n. Haus. – viś 6. eintreten – viviśate 3. du. perf. Âtm.

15. arc 10. ehren. – maghavat u. maghavan Indra. – kuśala n. Wohlsein. – avyaya (W. i) unvergängl. – prach 6. fragen §. 26. – anâmaya n. Gesundheit = an-âm. sarvagata, sarvatragata vollständig. – vibhu Herr.

16. âvayos G. L. Du. (asmad). – îśvara Herr. – kritsna ganz. – nripa König. – kuśalin gesund.

17. vacas n. Rede. – vala, vritra Dämonen. – han tödten (Nom. – hâ). – jña kundig. – prithivî Erde. – tyaj 1. aufgeben. – jîvita n. Leben. – yodhin kämpfend. –

18. śastra n. Waffe. – nidhana m. n. Tod. – ye N. plur. von yad welcher. – aparâṅmukha sich nicht umwendend. – akshaya unvergängl. – Kâmaduh f. eine mythische Kuh (duh = melken).

19. kva wo? – nu Fragepartikel. – Kshatriya Krieger. – âgacchatas acc. plur. part. praes. Par. dayita geliebt. – atithi Gast. – Ueber Kâmaduh s. §. 22.

20. So angeredet durch Indra, erwiderte Nârada: höre von mir, o Indra, weshalb die Erdbeherrscher nicht gesehen werden.

21. Des Vidarbhakönigs Tochter Damayantî, so (unter diesem Namen) berühmt geworden, ~~ist~~ übertrifft durch Schönheit alle Frauen auf Erden.

22. Dieser Selbstwahl, o Indra, wird gleichsam in Kurzem sein. Dorthin gehen die Könige u. die Königssöhne sämmtlich.

23. Diese, ein Juwel ~~geworden~~ der Welt gewordene, verlangend, begehren die Erdbeherrscher vorzüglich, o Tödter des Vala u. des Vritra!

24. Während (aber) dieses erzählt wird, kamen die Hüter der Welt mit Agni (vereint) in die Nähe des Götterkönigs, die höchsten der Unsterblichen.

25. Darauf hörten diese alle die grosse Rede des Nârada. Kaum hatten sie sie gehört, so sprachen sie erfreut: gehen auch wir hin.

20. śakra Indra. – bhâsh 1. sprechen, prati-b. antworten, hier 3. sing. Imperf. Âtm. – śru 5. hören §. 142. – mahîkshit Erdbeherrscher. – yena Instr. von yad wodurch, weshalb. – driśyante 3. pl. pr. Pass.

21. vidarbharâjnas Gen. gegen die Regel §. 231. s. ob. – śru 5. mit vi berühmt werden (pass.). – kram 1. schreiten, sam-ati-kram übertreffen §. 214 (kam). – yoshit Frau. –

22. bhavitri (§. 179. 180) sein werdend; periphrast. Fut. – nacirât in nicht langer Zeit (cira = lang von der Zeit). – putra Sohn. – sarvaśas sämmtlich §. 100. – prithivî f. Erde; loc. prithivyâm.

23. bhûta geworden. – arth 10. pra-a. verlangen. – kânksh, kâṅksh §. 34. begehren. – sma Expletiv. – viśesha Unterschied, Vorzug; instr. vorzüglich. – nishûdana Tödter.

24. kath, 10. erzählen; part. praes. pass. – etasmin kathyamâne Loc. abs. – sâgnika mit Agni vereint §. 240. – amara unsterblich. – uttama höchster.

25. hrish 4. sich freuen. – brû 2. sprechen, 3. plur. Impf. Par. – gacchâmas 1. plur. Praes. Par., das Praes. drückt hier die Aufforderung aus. – uta auch.

26. Darauf gingen sie alle, o grosser König mit den Mhsaren und mit den Fahrzeugen nach Vidarbha, wo alle Erdbeherrscher waren.

27. Auch Nala der König, o Sohn der Kuntî, gehört habend von der Zusammenkunft der Könige, ging fröhlichen Herzens, der Damayantî ergeben.

28. Nun erblickten die Götter den Nala auf ihrem Wege, auf der Erdoberfläche stehend, durch vollendete Schönheit vor Augen gleichsam den Liebesgott ~~stehend~~ verkörpert stehend.

29. Diesen erblickt habend, die Hüter der Welt, glänzend wie die Sonne, standen sie mit verschwindenden Gedanken erstaunt durch die vollendete Schönheit.

30. Darauf hingestellt habend im Luftraum die Wagen, die Himmelbewohner, sprachen sie, o König, zum Nishadher, herabsteigend von der Himmelsfläche.

31. He! he! Nishadher, Königsfürst, Nala, du bist ein das Gelübde der Wahrheit abgelegt habender, leiste uns Hilfe, sei (unser) Bote o höchster der Männer.

So in der Nalaepisode der 2. Abschnitt.

26. vâhana Fahrzeug. – yatas wo. – mahârâja Voc. s. §. 23

27. samâgama m. Zusammenkunft. – anuvrata (mit Acc.) ergeben. – âdîna nicht traurig, fröhlich.

28. pathin Weg; Loc. pathi s. §. 70. – tala n. Fläche. – sthita p. von sthâ. – sâkshât vor Augen. – mûrti f. Körper; hier Instr. – manmatha Liebesgott. – sampad f. Vollendung. –

29. bhrâj 1. strahlen. – ravi m. Sonne. – saṅkalpa m. Gedanke. – gam mit vi weggehen, verschwinden. – smi 1. lächeln, mit vi = erstaunen. –

30. antariksha n. Luftraum. – stabh 5. mit vi hinstellen. – vimâna n. Wagen (der Götter). – divaukas m. Himmelbewohner. – nabhas n. Himmel.
tṛ̂ 1. fliegen; ava-tṛ̂ herabsteigen; avatîrya Gerund. §. 219.

31. bhos he! §. 35. – satya wahr. – bhavat du §. 64 (wird mit 3. sing. verbunden). – asmâkam Gen. plur. von asmad wir. – kuru §. 143. – sâhâyya Hilfe. – dûta Bote.

Bṛihadaçva sprach.

1. Diesen versprochen habend Nala so: „ich werde es thun," o Nachkomme des Bharata, nun fragte er diese, indem er die Hände zusammenlegend sich vor sie hinstellte.

2. Wer seid ihr und wer ist jener, als dessen Bote ich gewünscht werde, und was ist dieses euch durch mich zu thuende, erzählet es (mir) genau.

3. Nachdem so gesprochen war durch den Nishadher, redete ihn Indra an: Vernimm, dass wir Unsterbliche sind, der Damayantî wegen gekommen.

4. Ich bin Indra, und dieser ist Agni und eben dieser der Herr der Wasser, auch dieser ist Yama den Körpern der Männer ein Ende machend, o König.

5. Verkünde du uns die Herkommenden der Damayantî: die Hüter der Welt, von denen Indra der erste ist kommen her, dich zu sehen wünschend.

6. Die Götter Indra, Agni, Varuṇa, Yama wünschen, dich zu erlangen; einen Gott von diesen wähle an Gattenstelle.

1. jñâ 9. mit prati versprechen. – karishya = karishye 1. sing. Fut. Âtm. – pari-prach 6. fragen. – upa-sthâ 1. stehen vor, auftreten; upa drückt die Unterwerfung aus. – añjali m. die zusammengelegten Hände. – vas (s. unten) enkl. Dat. = euch. –

2. bhavantas N. plur. von bhavat Ihr. – kas N. masc. von kim wer? – ke N. plur. – asau N. sing. von adas jener. – mayâ Instr. durch mich. – kathayadhvam 2. plur. Imperat. Âtm. – yathâtatham genau. vas s. oben

3. evamukte loc. abs. – bhâsh 1. sprechen; abhi-bh. anreden. – amara unsterblich. – budh 1. 4. denken; ni-6. vernehmen. – asmân acc. plur. = uns.

4. ap Wasser, plur. tant. §. 71. – śarîra n. Körper. – antakara Ende machend. – yama ein Gott (yam = bändigen). – pârthiva (von pṛithivî Erde).

5. samâ-gam, sama-yâ (2) herkommen. – didṛikshu zu sehen wünschend. – âdya erster (in der Composition in dem in der Uebersetzung angegebenen Sinne = der grosse Indra u. s. w.) Nom. plur.

6. ish 6 wünschen §. 124. – anyatama Superlat. einer von mehreren. – patitva (Suff. tva) Abstractum von pati = Gattenstelle. – ha Expletiv. – var 10. wählen; varayasva 2. sing. Imperat. Âtm.

7. Er, Nala, so angeredet durch Indra, sprach, die zusammengelegten Hände ausstreckend: ihr dürfet mich nicht schicken, der ich hergekommen bin zu dem einen (gleichen) Zweck.

8. Wie vermag ein Mann mit angeborenen Gedanken (mit gesundem Sinn) seiner Frau wegen (für) eines anderen solches zu sprechen; dies mögen mir die Herren verzeihen.

Die Götter sprachen:

9. „Ich werde es thun", so (uns) versprochen habend ~~was~~ früher, o Nishadher, weshalb wirst du es nicht thun? Geh, o Nishadher, ohne Zögern.

10. Brihadaçva sprach: So angeredet durch die Götter, ~~der Nishadher~~ erwiderte der Nishadher: Die Häuser sind wohl geschützt; wie vermag ich einzutreten?

11. „Du wirst eintreten." So erwiderte ihm Indra. Er ging, nachdem er Ja gesagt zur Wohnung der Damayanti.

12. Er sah dort die Vidarbherin umgeben von der Schaar der Freundinnen, sehr strahlend durch ihren Körper und durch ihre Schönheit, die schönfarbige.

13. Die sehr zartgliedrige, mit schlanker Taille, die schönäugige, verhöhnend gleichsam den Glanz des Mondes durch eigenen Glanz:

7. i 2 mit samupa herkommen. — ish 4. mit pra caus. schicken. — arh 1. dürfen, können; arhatha 2. plur. praes. Par.

8. Katham wie? — saṅkalpa m. Gedanke, Wille. — strî f. Frau. — sah 1. ertragen, ud-s. vermögen. — pums Mann §. 76; N. pumân. — îdriśa solcher. — para anderer. — ksham 1. verzeihen; kshamantu 3. plur. Imperat. Par. — îśvara Herr.

9. karishya f. karishye s. oben. — sam-śru versprechen. — pûrva früherer. — mâciram ohne Zögern. — vraj 1. gehen. — kasmât abl. von kim = weshalb.

10. raksh 1. schützen. — veśman n. Haus. — viś 6. eintreten, pra-viś dass. — sahe 1. sing. praes. Âtm.

11. pravekshyas: 2. sing. Fut. Par. — niveśana n. Wohnung. — vaidarbha, -î (f.) Vidarbher. —

12. samâ-vri p. umgeben. — dedîp Intens. zu dîp 205. — dîp 4. strahlen. — vapus n. Körper. — śrî f. Schönheit. —

13. ativa sehr. — sukumâra zart. — tanu schlank. — madhya m. n. Taille. — kship 6. werfen, â- verhöhnen. — prabhâ f. Glanz. — śaśin m. Mond.

14. Kaum hatte er sie erblickt, die lieblich lächelnde, so wuchs seine Liebe; aber die Wahrheit zu thun wünschend, hielt er die Liebe zurück.

15. Darauf ~~da~~ sprangen die vorzüglichsten Frauen, den Nishadher erblickt habend, verwirrt von ihren Sitzen, durch seinen Glanz überwältigt.

16. Und sie priesen sehr freudig den Nala mit Erstaunen erfüllt, und nicht redeten sie ihn an, sondern ehrten ihn im Geiste.

17. Oh! die Schönheit! oh! die Anmuth! oh! die Standhaftigkeit des Hochherzigen! wer wird dieser sein, ein Gott oder ein Yaksha oder ein Gandharva?

18. Nicht konnten diese auch nur irgendetwas zu ihm sprechen, durch seinen Glanz überwältigt die verlegenen besten Frauen.

19. Nun (aber) ~~redete~~ ihn den lächelnden anredend, nachdem sie vorher gelächelt, redete Damayantî Nala den Helden erstaunt an.

20. Wer bist du o du mit ganz tadellosem Körper, der du meine Liebe mehrest, der du gekommen wie ein Unsterblicher, o Held; ich wünsche von dir zu erfahren, o Schuldloser.

21. Wie ist dein Hierherkommen und wie bist du nicht gesehen worden; denn wohl geschützt ist mein Haus, und der König ist eben einer mit strengen Befehlen.

14. vṛidh 1. wachsen, gedeihen. – 3. sing. perf. âtm. – câru lieblich. – hâsin lächelnd. – cikîrsh Des. kṛi §. 204. – dhṛi 1. u. caus. halten, ertragen.

15. sam-bhram §. 214. p. verwirrt. – aṅganâ Frau. – âsana n. Sitz. – samud-pat aufspringen. – dhṛish 1. u. caus. überwältigen. – prîta freudig.

16. vismaya m. Erstaunen. – i 2. mit anu p. erfüllt. – enad 105. er. – abhyabhâshanta 3. plur. Imp. âtm. – manas I. manobhis §. 73. Geist. – abhi-pûj 10. ehren.

17. aho oh! – kânti f. Anmuth. – dhairya n. Standhaftigkeit. – vâ oder. – athavâ oder. –

18. śak können §. 141. – vyâ-hṛi 1. sprechen (hṛi = nehmen). – lajjâvat f. – î verlegen. –

19. smi 1. lächeln; vi-smi erstaunen. – abhibhâshin (§. 224, 3) anredend. –

20. anavadya tadellos. – vardhana mehrend. – vat Suff. bildet adv. der Vergleichung. – pra-âp kommen. – te Gen. – anagha schuldlos. –

21. âgamana n. Kommen. – lakṣh 10. sehen. – ugra streng. – śâsana n. Befehl. – iha hier.

22. So aber angeredet durch die Vidarbherin antwortete ihr Nala: wisse, dass ich Nala bin, hierher gekommen als Bote der Götter, o Liebliche.

23. Die Götter wünschen, dich zu erlangen: Indra, Agni, Varuna, Yama. Einen Gott von diesen wähle als Gatten, o Schöne.

24. Eben durch ihre Macht bin ich eingetreten ungesehen; mich den eintretenden hat niemand gesehen und gar abgewehrt.

25. Zu diesem Zweck, o Gute, bin ich geschickt durch die besten der Götter. Dieses gehört habend, o Schöne, stelle deine ~~Absi~~ Einsicht fest wie du wünschest.

So in der Nalaepisode der dritte Abschnitt.

22. prati-vac antworten. Kalyāna, -ī f. lieblich. – vid 2. wissen, 2. s. Imperat. Par. viddhi. –

23. var 10. wählen. – śobhana schön.

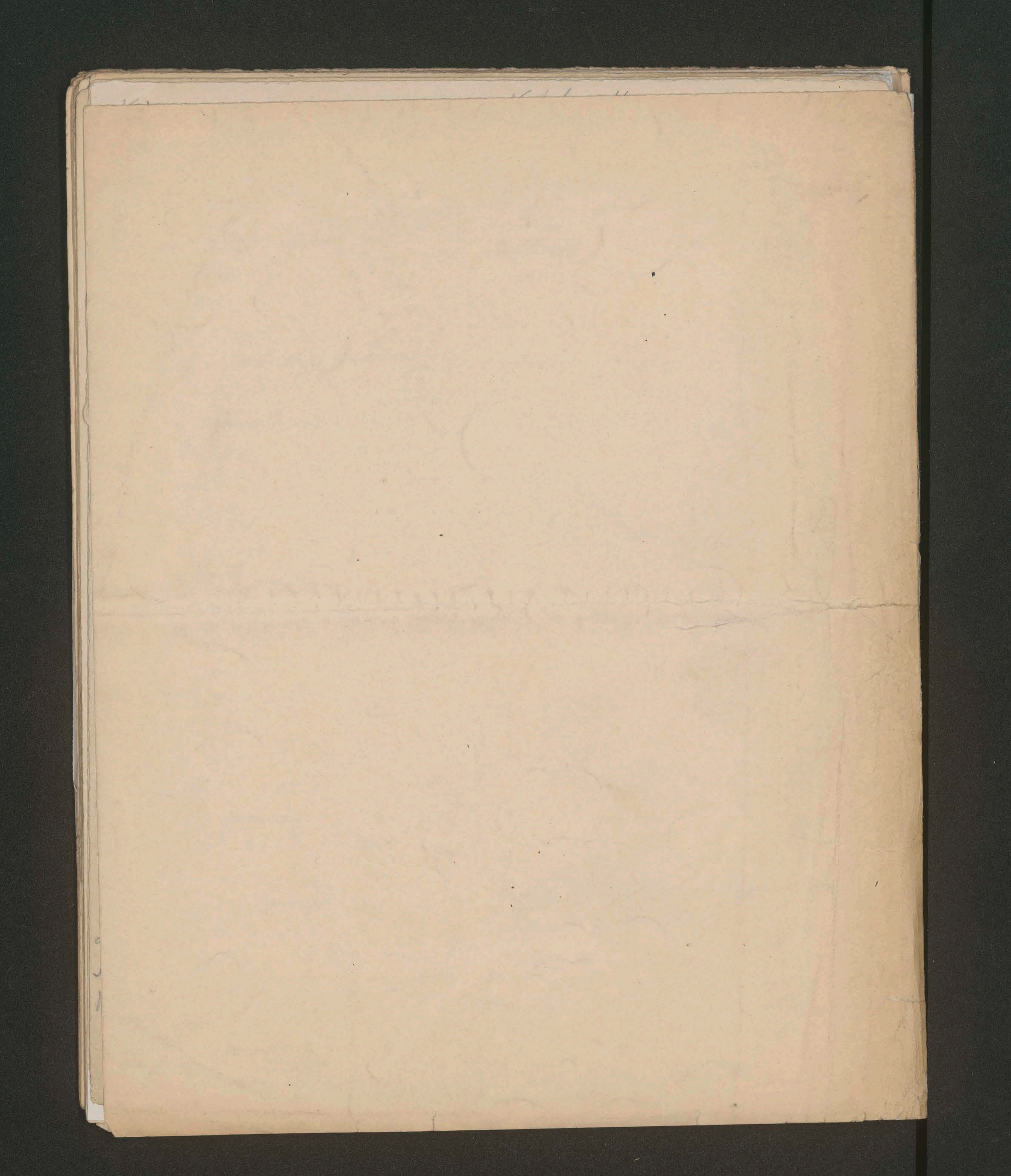
24. prabhāva m. Macht. – vṛi 5. caus. abwehren, zurückhalten. –

25. bhadra glücklich, gut. – pra-ish 4. Caus. schicken. – sura Gott. – sattama bester. – śubha schön, gut, glücklich. – buddhi f. Einsicht, Absicht. – pra-kṛi 8. feststellen. – prakurushva 2. sing. Imper. Ātm.

Koń = açva
tygrys = çârdûla
król = râjan
syn = suta
córka = duhitṛ, sutâ
imię = nâman
cnota = guna
piękność = rûpa
człowiek = manuja, mânusha
Książę = indra
głowa = mûrdhan
bóg = deva
pan = pati
słońce = âditya
jasność = tejas
ziemia = bhû, mahî
mąż = nara, nṛi
niewiasta = nârî
umysł = indriya
strzelec = dhanvin
bohater = çûra
miłość = kâma
potomstwo = prajâ
staranie = yatna
królowa = mahishî
podarek = vara
dziewczyna = kanyâ
chłopiec = kumâra
sława = yaças
piękność = çrî

Żychlli

Krzyżała 4 egzemplarze
Kolb –
Ochocki
Kitowicz
Borzęcki
Sieniecki
Żychliński

1. upâkhyâna n. epizod. – bṛihadaśva im. wł. (bṛihat wielki, aśva koń). – vac mówić. – as być. – râjan król. – nâman n. imię. – vîrasena im. wł. (vîra bohater, senâ wojsko). – suta m. syn. – balin silny. – upa-pad p.p.p. ~~obdarzony~~, uposażony. – guṇa m. przymiot. – ish żądać, p.p.p. pożądany. – rûpavat piękny. – kovida ~~[illegible]~~ znający się na.

2. sthâ stać. – manuja człowiek. – indra książę. – mûrdhan m. głowa (mûrdhni na czele). – deva bóg. – pati pan. – upari nad. – sarva wszystek. – âditya m. słońce. – iva jak. – tejas n. blask.

3. brahmaṇya sprzyjający braminom, pobożny. – vedavid znawca wed. – śûra bohater. – nishadha im. wł. – mahî f. ziemia. – aksha m. kość do gry. – priya (c. loc.) lubiący. – satyavâdin prawdomówny. – mahat wielki. – akshauhiṇî f. cała wojsko (piechota, jazda, wozy, słonie).

4. âp osiągać, Desiderativum îps, p.p.p. ~~ulubiony~~ pożądany (ulubieniec). – nara mąż. – nârî f. kobieta. – udâra szlachetny. – sam-yam poskramiać, p.p.p. saṃyata. – indriya n. zmysł. – rakshitṛi stróż. – dhanvin łucznik. – śreshtha najlepszy. – sâkshât [illegible]

5. tathâ tak. – eva właśnie. – vidarbha im. wł. – bhîma im. wł.; straszny. – parâkrama m. moc, siła. – yuj, p.p.p. uposażony. – prajâ f. potomstwo. – kâma m. miłość, pragnienie. – tad on, ona, ono. N. sg. m. saḥ. – ca i. – apraja bezpotomny.

6. artha m. cel. – para „summus". – yatna m. trud, usiłowanie. – kṛi czynić. – su (na początku wyrazów złożonych) bardzo; piękny. – samâ-dhâ p.p.p. samâhita zajęty, uważny, pogrążony. – abhi-gam przyjść. – brahmarshi (brahman-ṛishi) święty bramin. – damana im. wł. – bhârata potomek Bharaty.

7. tush Caus. ucieszyć. – dharmavid znający prawo (obowiązki). – mahishî f. królowa. – saha z, wraz z. – râjendra król królów. – satkâra m. gościnne przyjęcie. – ~~suvarcas~~ varcas n. blask. – (suvarcas wielkim blaskiem jaśniejący).

नलोपाख्यानम् ॥

बृहदश्व उवाच ॥

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली ।

उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविदः ॥१॥

अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा ।

उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा ॥२॥

ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः ।

अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः ॥३॥

ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः ।

रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम् ॥४॥

तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः ।

शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः ॥५॥

स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः ।

तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत ॥६॥

तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित् ।

महिष्या सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम् ॥७॥

Nalopâkhyâna

8. pra-sad ppp. łaskawy. – sabhârya złączony z małżonką (wraz z nią). – vara m. dar, łaska. – dâ dać. – kanyâ dziewczyna; ratna n. klejnot. – kumâra m. chłopiec. – tri trzy. – udâra szlachetny, piękny. – mahâ ~~…~~ zam. mahat na początku wyr. złoż.; yaśas n. sława.

9. damayantî, dama, dânta, damana im. wł.

10. rûpa n. piękność. – tejas n. blask, ~~yaśas~~ [powaga] n. uprzejmość. – śrî f. piękność, wdzięki. – saubhâgya n. piękność, szczęście do ludzi. – loka m. świat, ludzie. – pra-âp osiągnąć. – madhyama n. kibić.

11. atha tedy, potem. – vayas n. wiek młodzieńczy. – pra-âp ~~przyjść~~ [osiągnąć]. – dâsî służebnica. – sam-alam-kri zdobić. – śata n. sto. – sakhî przyjaciółka. – pari-upa-âs ~~…~~ [siedzieć] wokoło. – śacî małżonka Indry.

12. tatra tam. – sma expletivum; z praes. [nadaje] znaczenie przeszłego. – râj jaśnieć. – bhaimî córka Bhimy. – âbharana n. ozdoba. – bhûsh zdobić. – madhya n. środek. – anavadya ~~bez~~ zarzutu, nienaganny; anga n. członek, ciało. – vidyut f. błyskawica. – saudâmanî f. z chmury powstały.

13. ativa nadzwyczaj. – sam-pad ppp. obdarzony. – śrî im. wł. – â-yam ppp. długi. – locana n. oko. – na nie. – ~~…~~ yaksha półbóg (świta Kubery). – tâdriś taki. – kvacid gdziekolwiek.

14. mânusha człowiek. – api też, nawet. – anya inny. – driś ~~…~~ widzieć; pûrva poprzedni: drishtapûrva przedtem widziany. – śru słyszeć. – citta n. umysł, serce; pramâthin wstrząsający. – bâlâ dziewczyna. – sundara piękny.

15. nara mąż; śârdûla m. tygrys. – apratimâ nie mający sobie równego. – bhû f. ziemia. – kandarpa bóg miłości. – mûrtimat wcielony, ciałem obdarzony. – bhû być.

16. samîpa n. bliskość. – tu zaś. – pra-śams wysławiać. – kutûhala n. ciekawość, gorliwość. – naishadha Niszadczyk. – punar znowu.

17. adrishta niewidziany. – kâma m. miłość. – śrinvat p. praes. od śru słyszeć. – satatam ciągle. – anyonya (acc.) „einander". – prati ku. – kaunteya syn Kunti. – vi-vridh wzrastać. – hricchaya m. miłość.

18. śak móc; śaknuvat part. praes. – tadâ wtedy. – dhri caus. powstrzymać, zapanować nad. – hrid n. serce. – antahpura n. gynaeceum, pałac dla kobiet. – sthâ stać (przy końcu wyr. złoż. – stha). – vana n. las. – âs siedzieć. – rahas n. ustronie. – gam iść.

19. tatas potem. – hamsa m. gęś, flamingo, łabędź. – jâtarûpa n. złoto. – pari-skri zdobić. – vi-car przechadzać się. – eka jeden. – grah schwytać. – pakshin m. ptak.

20. antarikshaga m. ptak. – vâc f. mowa, słowa. – vi-â-bri mówić. – han zabić. – tvad ty. – kri ~~…~~ czynić. – priya miły, n. przysługa.

21. sakāśa m. bliskość. — kath opowiedzieć. — yathā tak iż. — purusha mężczyzna. — man ~~myśleć, uważać~~ myśleć, przypuszczać. — kathaṃcid kiedykolwiek.

22. vac (ppp. ukta) zagadnąć. — ud-sṛj wypuścić. — sam-ud-pat razem wzbić.

23. nagarī f. miasto. — antika n. bliskość. — ni-pat zlecieć. — garutmat m. ptak. — gaṇa m. rzesza, stado.

24. adbhuta cudowny, przedziwny. — vai zaprawdę; Expletivum. — ā-vṛ otwarać, otworzyć. — hṛsh cieszyć się: ppp. uradowany. — khagama m. ptak. — tvar spieszyć się. — upa-kram zbliżyć się.

25. vi-sṛp rozbiedz się, rozlecieć się. — sarvatas na wszystkie strony. — pramadā kobieta; pramadāvana ~~tn~~ n. ogród przy gynaeceum. — ekaikaśas pojedynczo. — sam-upa-dru podbiedz.

26. yad który. — sam-upa-dhāv podbiedz do. — mānusha ludzki, f. -ī. — gir f. mowa. — brū mówić.

27. aśvin du. im. ob. lekarzy bogów. — sadṛśa podobny do. — sama równy. —

28. yadi, gdyby, jeśli. — bhāryā żona. — vara najlepszy. —

varṇa m. kolor, rasa; varavarṇin pięknolicy. — saphala nagrodzony. — janman n. urodzenie. — idam ten, ta, to.

1. ..... bhaktena jâyate | pûrvadatta 3. Blatt. 31.

2..... baram ambuni .... tiḥ – pûgamahîśagaṇasya dadâha | yasya vadhûs tanayam gṛihamabjâ | pâtu sarvaś śivalocanavahniḥ ||
yasya | ambuni

3.... ham | yasya vadhûḥ | abjâ | yasya putram ~~...~~ ahîśagaṇasya arâtiḥ | yasya tanayam | śivalocanavahniḥ dadâha | yasya ambaram pûtam |

4..... yaḥ | vishṇuḥ | vaḥ | pâtu || 1 || · samgîm adhigantum icchati daśâ – masyâvalagnaḥ kramâ | dâlâpo virasîkaroti marutâ

5... (d)âhâravârttâ(d) api | sannâhas tanayor ayam na sahate ~~câpâ~~ câponnatim śâmbhavîm | vyâpâro nayanasya vâñchati harer âdyâ[illegible] [...]vatâra

6...(i)yam || vipulahṛidayâbhiyoge – khidyati kâvye [...] jaḍo na mau [...] roya sve | nindati kan narakam eva | prâyaś śushka stanî

---

3. Blatt, Rückseite.

1. nârî || indriyârtthe praśamsârtthe sarvasvam api dîyyate | dhamârtthaṁ aṇum âpram vâ tad dânam maraṇopamam | anâtthuyâbhigamanam apṛishṭaḥ pûrvabhâshaṇam svastutiḥ paranindâ ca catvâri laghulakshaṇam | W. 288 u. 289.

Erstes Blatt.

Quadrate mit Zahlen, die ich hier nicht vollständig gebe

yogigîtas tavâlâpo bhe
vaśaprabhoḥ – varomoghodaśâga |
pûraka · śramavitkṛitaḥ –
nânârasatulâ nânâ – nânâjaya
vaśânânà |

Erstes Blatt Rückseite.

32

surâṇâm... ṛishiḥ boski wieszcz, równy bogom, święty (devarshi). Gen. [illegible] zależny od Superlat. sattamau. Saptarshayaḥ konstelacja W. Niedźwiedzicy. indraloka: niebo Indry; takich loka liczą 7, obok tego trilokam: ziemia, piekło, niebo.

B. 79

etasminn eva kâle tu surâṇâm ṛishisattamau

B. 64

aṭamânau mahâtmânâv indralokam ito gatau (13)

f.-â rozum

nâradaḥ parvataś caiva mahâprâjñau mahâvratau

B. 84 n. B. 112 n.

devarâjasya bhavanaṁ viviśâte supûjitau (14)

część 10. B. 58 n. zdrowie nieprzemijające, trwały, ciągły

tâv arcayitvâ maghavâ tataḥ kuśalam avyayam

zupełny

papracchânâmayaṁ câpi tayoḥ sarvagataṁ vibhuḥ (15)

nârada uvâca

B. 39

âvayoḥ kuśalaṁ deva sarvatragatam îśvara

B. 58 cały

loke ca maghavan kṛitsne nṛipâḥ kuśalino vibho (16)

bṛihadaśva uvâca

nâradasya vacaḥ śrutvâ papraccha valavṛitrahâ

dharmajñâḥ pṛithivîpâlâs tyaktajîvitayodhinaḥ (17)

z bronią wogóle m. n. śmierć

śastreṇa nidhanaṁ kâle ye gacchanty aparâṅmukhâḥ

B. 63 V kshi, ginąć B. 47

ayaṁ loko 'kshayas teshâṁ yathaiva mama kâmadhuk (18)

gdzież (na wzmocnienie pytajniki)

kva nu te kshatriyâḥ śûrâ na hi paśyâmi tân aham

kochany (V day, 1. dayate)

âgacchato mahîpâlân dayitân athitîn mama (19)

Indra (pot[illegible]) odpowiadzieć

---

at. [illegible] wędrować, zwykle Par.

vrata n. ślub, praktyka pokutnicza, religijna

B. 70 (-itvâ)

anâmaya (âmayaḥ choroba) m. n. zdrowie

Vṛitra demon posuchy, pokonany przez Indrę. Vala demon posuchy, który okradł krowy bogów (chmury)

parâc z odwrócony

kâla w czasie właściwym

akshaya trwały, wieczny

kâmadhuk krowa bogów, spełniająca życzenia

taṁ dṛishṭvâ lokapâlâs te bhrâjamânaṁ yathâ ravim

tasthur vigatasaṁkalpâ vismitâ rûpasaṁpadâ (29)

~~tato-'ntarikshe-vishṭabhya-vimânâni-divaukasaḥ~~

~~abruvan-naishadhaṁ-râjendra-nala-satyavrato-bhavân~~

~~asmâkaṁ-kuru sâhâyyaṁ-dûto-bhava-narottama-(31)-~~

tato 'ntarikshe vishṭabhya vimânani divaukasaḥ

abruvan naishadhaṁ râjann avatîrya nabhastalât (30)

bho bho naishadha râjendra nala satyavrato bhavân

asmâkaṁ kuru sâhayyaṁ dûto bhava narottama (31)

iti nalopâkhyâne dvitîyaḥ sargaḥ

bṛihadaśva uvâca

tebhyaḥ pratijñâya nalaḥ karishya iti bhârata

athaitân paripapraccha kṛitâñjalir upasthitaḥ (1)

ke vai bhavantaḥ kaś câsau yasyâham dûta îpsitaḥ

kiṁ ca tad vo mayâ kâryaṁ kathayadhvaṁ yathâtatham (2)

evam ukte naishadhena maghavân abhyabhâshata

vigatasaṁk. stracić głowę, rozwagę

râjendra król nad królami, najwyższy król (najjaśniejszy pan)

añjalin kṛ złożyć ręce i podnieść je do głowy dla błagania lub witania.

satyavr. który złożył ślub mówienia prawdy.

ad 32

evam uktas tu śakreṇa nâradaḥ pratyabhashata

B. 88. 89.

śṛiṇu me maghavan yena na dṛiśyante mahîkshitaḥ (20)

vidarbharâjńo duhitâ damayantîti viśrutâ

rûpeṇa samatikrântâ pṛithivyâṁ sarvayoshitaḥ (21)

tasyâḥ svayaṁvaraḥ śakra bhavitâ nacirâd iva
tatra gacchanti râjâno râjaputrâś ca sarvaśaḥ (22)

tâṁ ratnabhûtâṁ lokasya prârthayanto mahîkshitaḥ

kâṅkshanti sma viśesheṇa valavṛitranishûdana (23)

etasmin kathyamâne tu lokapâlâś[1] ca sâgnikâḥ

âjagmur devarâjasya samîpam amarottamâḥ (24)

tatas te śuśruvuḥ sarve nâradasya vaco mahat

śrutvaiva câbruvan hṛishṭâ gacchâmo vayam apy uta (25)

tataḥ sarve mahârâja sagaṇâḥ sahavâhanâḥ

vidarbhân abhijagmus te yataḥ sarve mahîkshitaḥ (26)

nalo 'pi râjâ kaunteya śrutvâ râjńâṁ samâgamam

abhyagacchad adînâtmâ damayantîm anuvrataḥ (27)

atha devâḥ pathi nalaṁ dadṛiśur bhûtale sthitam

sâkshâd iva sthitaṁ mûrtyâ manmathaṁ rûpasampadâ (28)

me Gen. w zn. ... Abl. nieregularność — cf. wyż. 14 — mahîkshitaḥ: królowie (jako D.) — B. 67e (verb. fin.) — atikram przewyższyć ... partic. perf. pass. w znaczeniu act. — śas Distributivum po —, np. triśaḥ po trzy — B. 118n cira długi (o czasie) — żądać Par. — viś- śish wyróżniać; viśesha szczególnie — Loc. abs. — B. 64 — niszczyciel ... — B. 85e — nieśmiertelny — najwyższy (ud + tama) — hṛish cieszyć się — też — iva skoro tylko — B. 84 — yataḥ zam. yatra — oddany (c. Acc.) anuvrataṁ ... — B. 61 — B. 111. 114 — ciało, wcielenie (bóg miłości Kâma) doskonałość — sa + akśha zam. akshi (oko): na oko (we własnej osobie) cf. I, 4; I, 15.

1) 8 Lokapâla, strażnicy wszystkich stron świata, każdy na swojej stronie: 4 główni: Indra (wschód), Yama (południe), Varuṇa (zachód), Kubera (północ). — Agni (południe-wschód) ...

amarân vai nibodhâsmân damayantyartham âgatân (3)

aham indro 'yam agniś ca tathaivâyam apâṁ patiḥ

śarîrântakaro nṛiṇâṁ yamo 'yam api pârthiva (4)

tvaṁ vai samagatân asmân damayantyai nivedaya

lokapâlâ mahendrâdyâḥ samâyânti didṛikshavaḥ (5)

prâptum icchanti devâs tvâṁ śakro 'gnir varuṇo yamaḥ

teshâm anyatamaṁ devaṁ patitve varayasva ha (6)

evam uktaḥ sa śakreṇa nalaḥ prâñjalir abravît

ekârthasamupetaṁ mâṁ na preshayitum arhatha (7)

kathaṁ tu jâtasaṁkalpaḥ striyam utsahate pumân

parârtham îdṛiśaṁ vaktuṁ tat kshamantu mameśvarâḥ (8)

devâ ûcuḥ

karishya iti saṁśrutya pûrvam asmâsu naishadha

na karishyasi kasmât tvaṁ vraja naishadha mâciram (9)

bṛihadaśva uvâca

evam uktaḥ sa devais tair naishadhaḥ punar abravît

surakshitâni veśmâni praveshṭuṁ katham utsahe (10)

pravekshyasîti taṁ śakraḥ punar evâbhyabhâshata

sa jagâma tathety uktvâ damayantyâ niveśanam (11)

dadarśa tatra vaidarbhîṁ sakhîgaṇasamâvṛitâm

dedîpyamânâṁ vapushâ śriyâ ca varavarṇinîm (12)

atîva sukumârâṅgîṁ tanumadhyâṁ sulocanâm

âkshipantîm iva prabhâṁ śaśinaḥ svena tejasâ (13)

tasya dṛishṭvaiva vavṛidhe kâmas tâṁ câruhâsinîm

satyaṁ cikîrshamâṇas tu dhârayâmâsa hṛicchayam (14)

tatas tâ naishadhaṁ dṛishṭvâ sambhrântâḥ paramâṅganâḥ

âsanebhyaḥ samutpetus tejasâ tasya dharshitâḥ (15)

praśaśaṁsuś ca suprîtâ nalaṁ tâ vismayânvitâḥ

na cainam abhyabhâshanta manobhis tv abhyapûjayan (16)

aho rûpam aho kântir aho dhairyaṁ mahâtmanaḥ

ko 'yaṁ devo 'thavâ yaksho gandharvo vâ bhavishyati (17)

na tâs taṁ śaknuvanti sma vyâhartum api kiṁcana

tejasâ dharshitâs tasya lajjavatyo varâṅganâḥ (18)

athainaṁ smayamânaṁ tu smitapûrvâbhibhâshiṇî

damayantî nalaṁ vîram abhyabhâshata vismitâ (19)

kas tvaṁ sarvânavadyâṅga mama hṛicchayavardhana

prâpto 'sy amaravad vîra jñâtum icchâmi te 'nagha (20)

katham âgamanaṁ ceha kathaṁ câsi na lakshitaḥ

surakshitaṁ hi me veśma râjâ caivograśâsanaḥ (21)

evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha

nalaṁ mâṁ viddhi kalyâṇi devadûtam ihâgatam (22)

devâs tvâṁ prâptum icchanti śakro 'gnir varuṇo yamaḥ

teshâm anyatamaṁ devaṁ patiṁ varaya śobhane (23)

teshâm eva prabhâveṇa pravishṭo 'ham alakshitaḥ

praviśantaṁ na mâṁ kaścid apaśyan nâpy avârayat (24)

etadartham ahaṁ bhadre preshitaḥ surasattamaiḥ

etac chrutvâ śubhe buddhiṁ prakurushva yathecchasi (25)

iti nalopâkhyâne tṛitîyaḥ sargaḥ (3)

bṛihadaśva uvâca

sâ namaskṛitya devebhyaḥ prahasya nalam abravît

praṇayasva yathâśraddhaṁ râjan kiṁ karavâṇi te (1)

ahaṁ caiva hi yac cânyan mamâsti vastu kiṁcana

tat sarvaṁ tava viśrabdhaṁ kuru praṇayam îśvara (2)

haṁsânâṁ vacanaṁ yat tu tan mâṁ dahati pârthiva

tvatkṛite hi mayâ vîra râjânaḥ saṁnipâtitâḥ (3)

yadi tvaṁ bhajamânâṁ mâṁ pratyâkhyâsyasi mânada

visham agniṁ jalaṁ rajjum âsthâsye tava kâraṇât (4)

evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha

tishṭhatsu lokapâleshu kathaṁ mânusham icchasi (5)

yeshâm ahaṁ lokakṛitâm îśvarâṇâṁ mahâtmanâm

na pâdarajasâ tulyo manas te teshu vartatâm (6)

vipriyaṁ hy âcaran martyo devânâṁ mṛityum ṛicchati

trâhi mâṁ anavadyâṅgi varayasva surottamân (7)

virajâṁsi ca vâsâṁsi divyâś citrâḥ srajas tathâ

bhûshaṇâni ca mukhyâni devân prâpya tu bhuṅkshva vai (8)

yâ imâṁ pṛithivîṁ kṛitsnâṁ saṁkshipya grasate punaḥ

hutâśam îśaṁ devânâṁ kâ taṁ na varayet patim (9)

yasya daṇḍabhayât sarve bhûtagrâmâḥ samâgatâḥ

dharmam evânurudhyanti kâ taṁ na varayet patim (10)

dharmâtmânaṁ mahâtmânaṁ daityadânavamardanam

mahendraṁ sarvadevânâṁ kâ taṁ na varayet patim (11)

kriyatâm aviśaṅkena manasâ yadi manyase

varuṇaṁ lokapâlânâṁ suhṛidvâkyam idaṁ śṛiṇu (12)

naishadhenaivam uktâ sâ damayantî vaco 'bravît

samâplutâbhyâṁ netrâbhyâṁ śokajenâtha vâriṇâ (13)

devebhyo 'haṁ namaskṛitya sarvebhyaḥ pṛithivîpate

vṛiṇe tvâm eva bhartâraṁ satyam etad bravîmi te (14)

tâm uvâca tato râjâ vepamânâṁ kṛitâñjalim

dautyenâgatya kalyâṇi kathaṁ svârtham ihotsahe (15)

kathaṁ hy ahaṁ pratiśrutya devatânâṁ viśeshataḥ

parârthe yatnam ârabhya kathaṁ svârtham ihotsahe (16)

pravekshyasîti taṁ śakraḥ punar evâbhyabhâshata
sa jagâma tathety uktvâ damayantyâ niveśanam (11)
dadarśa tatra vaidarbhîṁ sakhîgaṇasamâvṛitâm
dedîpyamânâṁ vapushâ śriyâ ca varavarṇinîm (12)
ativa sukumârâṅgîṁ tanumadhyâṁ sulocanâm
âkshipantîm iva prabhâṁ śaśinaḥ svena tejasâ (13)
tasya dṛishṭvaiva vavṛidhe kâmas tâṁ câruhâsinîm
satyaṁ cikîrshamâṇas tu dhârayamâsa hṛicchayam (14)
tatas tâ naishadhaṁ dṛishṭvâ saṁbhrântâḥ paramâṅganâḥ
âsanebhyaḥ samutpetus tejasâ tasya dharshitâḥ (15)
praśaśaṁsuś ca suprîtâ nalaṁ tâ vismayânvitâḥ
na cainam abhyabhâshanta manobhis tv abhyapûjayan (16)
aho rûpam aho kântir aho dhairyaṁ mahâtmanaḥ
ko 'yaṁ devo 'thavâ yaksho gandharvo vâ bhavishyati (17)
na tâs taṁ śaknuvanti sma vyâhartum api kiṁcana
tejasâ dharshitâs tasya lajjâvatyo varâṅganâḥ (18)
athainaṁ smayamânaṁ tu smitapûrvâbhibhâshiṇî
damayantî nalaṁ vîram abhyabhâshata vismitâ (19)
kas tvaṁ sarvânavadyâṅga mama hṛicchayavardhana
prâpto 'sy amaravad vîra jñâtum icchâmi te 'nagha (20)
katham âgamanaṁ ceha kathaṁ câsi na lakshitaḥ
surakshitaṁ hi me veśma râjâ caivograśâsanaḥ (21)
evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha
nalaṁ mâṁ viddhi kalyâṇi devadûtam ihâgatam (22)
devâs tvâṁ prâptum icchanti śakro 'gnir varuṇo yamaḥ
teshâm anyatamaṁ devaṁ patiṁ varaya śobhane (23)
teshâm eva prabhâveṇa pravishṭo 'ham alakshitaḥ
praviśantaṁ na mâṁ kaścid apaśyan nâpy avârayat (24)
etadartham ahaṁ bhadre preshitaḥ surasattamaiḥ
etac chrutvâ śubhe buddhiṁ prakurushva yathecchasi (25)

iti nalopâkhyâne tṛitîyaḥ sargaḥ (3)

bṛihadaśva uvâca

sâ namaskṛitya devebhyaḥ prahasya nalam abravît

praṇayasva yathâśraddhaṁ râjan kiṁ karavâṇi te (1)

ahaṁ caiva hi yac cânyan mamâsti vastu kiṁcana

tat sarvaṁ tava viśrabdhaṁ kuru praṇayam îśvara (2)

haṁsânâṁ vacanaṁ yat tu tan mâṁ dahati pârthiva

tvatkṛite hi mayâ vîra râjânaḥ saṁnipâtitâḥ (3)

yadi tvaṁ bhajamânâṁ mâṁ pratyâkhyâsyasi mânada

visham agniṁ jalaṁ rajjum âsthâsye tava kâraṇât (4)

evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha

tishṭhatsu lokapâleshu kathaṁ mânusham icchasi (5)

yeshâm ahaṁ lokakṛitâm îśvarâṇâṁ mahâtmanâm

na pâdarajasâ tulyo manas te teshu vartatâm (6)

vipriyaṁ hy âcaran martyo devânâṁ mṛityum ṛicchati

trâhi mâm anavadyâṅgi varayasva surottamân (7)

virajâṁsi ca vâsâṁsi divyâś citrâḥ srajas tathâ

bhûshaṇâni ca mukhyâni devân prâpya tu bhuṅkshva vai (8)

ya imâṁ pṛithivîṁ kṛitsnâṁ saṁkshipya grasate punaḥ

hutâśam îśaṁ devânâṁ kâ taṁ na varayet patim (9)

yasya daṇḍabhayât sarve bhûtagrâmâḥ samâgatâḥ

dharmam evânurudhyanti kâ taṁ na varayet patim (10)

dharmâtmânaṁ mahâtmânaṁ daityadânavamardanam

mahendraṁ sarvadevânâṁ kâ taṁ na varayet patim (11)

kriyatâm aviśaṅkena manasâ yadi manyase

varuṇaṁ lokapâlânâṁ suhṛidvâkyam idaṁ śṛiṇu (12)

naishadhenaivam uktâ sâ damayantî vaco 'bravît

samâplutâbhyâṁ netrâbhyâṁ śokajenâtha vâriṇâ (13)

devebhyo 'haṁ namaskṛitya sarvebhyaḥ pṛithivîpate

vṛiṇe tvâm eva bhartâraṁ satyam etad bravîmi te (14)

tâm uvâca tato râjâ vepamânâṁ kṛitâñjalim

dautyenâgatya kalyâṇi kathaṁ svârtham ihotsahe (15)

kathaṁ hy ahaṁ pratiśrutya devatânâṁ viśeshataḥ

parârthe yatnam ârabhya kathaṁ svârtham ihotsahe (16)

esha dharmo; yadi svârtho mamâpi bhavitâ tataḥ
evaṁ svârthaṁ karishyâmi tathâ bhadre vidhîyatâm (17)
tato vâshpâkulaṁ vâcaṁ damayantî śucismitâ
pratyâharantî śanakair nalaṁ râjânam abravît (18)
upâyo 'yaṁ mayâ dṛishṭo nirapâyo nareśvara
yena dosho na bhavitâ tava râjan kathaṁcana (19)
tvaṁ caiva hi naraśreshṭha devâś cendrapurogamâḥ
âyântu sahitâḥ sarve mama yatra svayaṁvaraḥ (20)
tato 'haṁ lokapâlânâṁ saṁnidhau tvâṁ nareśvara
varayishye naravyâghra naivaṁ dosho bhavishyati (21)
evam uktas tu vaidarbhyâ nalo râjâ viśâṁ pate
âjagâma punas tatra yatra devâḥ samâgatâḥ (22)
tam apaśyaṁs tathâyântaṁ lokapâlâ maheśvarâḥ
dṛishṭvâ cainaṁ tato 'pṛicchan vṛittântaṁ sarvam eva tam (23)
kaccid dṛishṭâ tvayâ râjan damayantî śucismitâ
kim abravîc ca naḥ sarvân vada bhûmipate 'nagha (24)

nala uvâca

bhavadbhir ahaṁ âdishṭo damayantyâ niveśanam
pravishṭaḥ sumahâkakshaṁ daṇḍibhiḥ sthavirair vṛitam (25)
praviśantaṁ ca mâṁ tatra na kaścid dṛishṭavân naraḥ
ṛite tâṁ pârthivasutâṁ bhavatâm eva tejasâ (26)
sakhyaś câsyâ mayâ dṛishṭâs tâbhiś câpy upalakshitaḥ
vismitâś câbhavan sarvâ dṛishṭvâ mâṁ vibudheśvarâḥ (27)
varṇyamâneshu ca mayâ bhavatsu rucirânanâ
mâm eva gatasaṁkalpâ vṛiṇîte sâ surottamâḥ (28)
abravîc caiva mâṁ bâlâ âyântu sahitâḥ surâḥ
tvayâ saha naravyâghra mama yatra svayaṁvaraḥ (29)
teshâm ahaṁ saṁnidhau tvâṁ varayishyâmi naishadha
evaṁ tava mahâbâho dosho na bhaviteti ha (30)
etâvad eva vibudhâ yathâvṛittam udâhṛitam
mayâ śeshe pramâṇaṁ tu bhavantas tridaśeśvarâḥ (31)

iti nalopâkhyâne caturthaḥ sargaḥ

12

bṛihadaśva uvâca

atha kâle subhe prâpte tithau puṇye kshaṇe tathâ

âjuhâva mahîpâlân bhîmo râjâ svayaṁvare (1)

tac chrutvâ pṛithivîpâlâḥ sarve hṛicchayapîḍitâḥ

tvaritâḥ samupâjagmur damayantîm abhîpsavaḥ (2)

kanakastambharuciraṁ toraṇena virâjitam

viviśus te nṛipâ raṅgaṁ mahâsiṁhâ ivâcalam (3)

tatrâsaneshu vividheshv âsînâḥ pṛithivîkshitaḥ

surabhisragdharâḥ sarve pramṛishṭamaṇikuṇḍalâḥ (4)

tatra sma pînâ dṛiśyante bâhavaḥ parighopamâḥ

âkâravantaḥ suślakshṇâḥ pañcaśîrshâ ivoragâḥ (5)

sukeśântâni cârûṇi sunâsâkshibhrûvâṇi ca

mukhâni râjñâṁ śobhante nakshatrâṇi yathâ divi (6)

damayantî tato raṅgaṁ praviveśa śubhânanâ

mushṇantî prabhayâ râjñâṁ cakshûṁshi ca manâṁsi ca (7)

tasyâ gâtreshu patitâ teshâṁ dṛishṭir mahâtmanâm

tatra tatraiva saktâbhûn na cacâla ca paśyatâm (8)

tataḥ saṁkîrtyamâneshu râjñâṁ nâmasu bhârata

dadarśa bhaimî purushân pañca tulyâkṛitîn atha (9)

tân samîkshya tataḥ sarvân nirviśeshâkṛitîn sthitân

saṁdehâd atha vaidarbhî nâbhyajânân nalaṁ nṛipam (10)

yaṁ yaṁ hi dadṛiśe teshâṁ taṁ taṁ mene nalaṁ nṛipam

sâ cintayantî buddhyâtha tarkayâmâsa bhâvinî (11)

kathaṁ hi devâñ jânîyâṁ kathaṁ vidyâṁ nalaṁ nṛipam

evaṁ saṁcintayantî sâ vaidarbhî bhṛiśaduḥkhitâ (12)

śrutâni devaliṅgâni tarkayâmâsa bhârata

devânâṁ yâni liṅgâni sthavirebhyaḥ śrutâni me (13)

tânîha tishṭhatâṁ bhûmâv ekasyâpi na lakshaye

sâ viniścitya bahudhâ vicârya ca punaḥ punaḥ (14)

śaraṇaṁ prati devânâṁ prâptakâlam amanyata

vâcâ ca manasâ caiva namaskâraṁ prayujya sâ (15)

devebhyaḥ prâñjalir bhûtvâ vepamânedam abravît

haṁsânâṁ vacanaṁ śrutvâ yathâ me naishadho vṛitaḥ (16)

patitve tena satyena devâs tam pradiśantu me

vacasâ manasâ caiva yathâ nâbhicarâmy aham (17)

tena satyena vibudhâs tam eva pradiśantu me

yathâ devaiḥ sa me bhartâ vihito nishadhâdhipaḥ (18)

tena satyena me devâs tam eva pradiśantu me

yathedam vratam ârabdham nalasyârâdhane mayâ (19)

tena satyena me devâs tam eva pradiśantu me

svam caiva rûpam kurvantu lokapâlâ maheśvarâḥ (20)

yathâham abhijânîyâm puṇyaślokam narâdhipam

niśamya damayantyâs tat karuṇam paridevitam (21)

yathoktam cakrire devâḥ sâmarthyam liṅgadhâraṇe

sâpaśyad vibudhân sarvân asvedân stabdhalocanân (22)

hṛishitasragrajohînân sthitân aspṛiśataḥ kshitim

chayâdvitîyo mlânasragrajaḥsvedasamanvitaḥ (23)

bhûmishṭho naishadhaś caiva nimesheṇa ca sûcitaḥ

sâ samîkshya tu tân devân puṇyaślokam ca bhârata (24)

naishadham varayâmâsa bhaimî dharmeṇa pâṇḍava

vilajjamânâ vastrânte jagrâhâyatalocanâ (25)

skandhadeśe 'sṛijat tasya srajam paramaśobhanâm

varayâmâsa caivainam patitve varavarṇinî (26)

tato hâheti sahasâ muktaḥ śabdo narâdhipaiḥ

devair maharshibhis tatra sâdhu sâdhv iti bhârata (27)

vismitair îritaḥ śabdaḥ praśamsadbhir nalam nṛipam

damayantîm tu kauravya vîrasenasuto nṛipaḥ (28)

âśvâsayad varârohâm prahṛishṭenântarâtmanâ

yat tvam bhajasi kalyâṇi pumâmsam devasamnidhau (29)

tasmân mâm viddhi bhartâram evam te vacane ratam

yâvac ca me dharishyanti prâṇâ dehe śucismite

tâvat tvayi bhavishyâmi satyam etad bravîmi te

damayantîm tathâ vâgbhir abhinandya kṛitâñjaliḥ (31)

tau parasparataḥ prîtau dṛishṭvâ tv agnipurogamân

tân eva śaraṇam devân jagmatur manasâ tadâ (32)

vṛite tu naishadhe bhaimyâ lokapâlâ mahaujasaḥ

prahṛishṭamanasaḥ sarve nalâyâshṭau varân daduḥ (33)

pratyakshadarśanaṁ yajñe gatiṁ cânuttamâṁ śubhâm

naishadhâya dadau śakraḥ prîyamâṇaḥ śacîpatiḥ (34)

agnir âtmabhavaṁ prâdâd yatra vâñchati naishadhaḥ

lokân âtmaprabhâṁś caiva dadau tasmai hutâśanaḥ (35)

yamas tv annarasaṁ prâdâd dharme ca paramâṁ sthitim

apâṁ patir apâṁ bhâvaṁ yatra vâñchati naishadhaḥ (36)

srajaś cottamagandhâḍhyâḥ sarve ca mithunaṁ daduḥ

varân evaṁ pradâyâsya devâs te tridivaṁ gatâḥ (37)

pârthivâś cânubhûyâsya vivâhaṁ vismayânvitâḥ

damayantyâś ca muditâḥ pratijagmur yathâgatam (38)

gateshu pârthivendreshu bhîmaḥ prîto mahâmanâḥ

vivâhaṁ kârayâmâsa damayantyâ nalasya ca (39)

ushya tatra yathâkâmaṁ naishadho dvipadâṁ varaḥ

bhîmena samanujñâto jagâma nagaraṁ svakam (40)

atîva mudito râjâ bhrâjamâno 'ṁśumân iva

arañjayat prajâ vîro dharmeṇa paripâlayan (41)

îje câpy aśvamedhena yayâtir iva nâhushaḥ

anyaiś ca bahubhir dhîmân kratubhiś câptadakshiṇaiḥ (42)

punaś ca ramaṇîyeshu vaneshûpavaneshu ca

damayantyâ saha nalo vijahârâmaropamaḥ (43)

janayâmâsa ca nalo damayantyâṁ mahâmanâḥ

indrasenaṁ sutaṁ câpi indrasenâṁ ca kanyakâm (44)

evaṁ sa yajamânaś ca viharaṁś ca narâdhipaḥ

raraksha vasusaṁpûrṇâṁ vasudhâṁ vasudhâdhipaḥ (45)

iti nalopâkhyâne pañcamaḥ sargaḥ

* Yayâti sławny król z rodu Księżycowego, syn Nahushy.

** uroczysta ofiara aśvamedha odbywała się po powrocie konia wypuszczonego na wolność na rok.

Spotkanie bogów z demonami Kali i Dvâpara. Kali opętał Nala, gdy zapomniał umyć nogi (12 lat później), Nala przegrywa swe królestwo grając w kości z bratem Pushkara. Idzie na wygnanie, D. mu towarzyszy, odesławszy dzieci z woźnicą Vârshneya do Vidarbhy. Nala [illegible], opuszcza D. Ta napastowana przez węża, myśliwy ją ratuje, ale [illegible] przekleństwem zabija. D. błądząc spotyka pustelników. Ci przepowiadają jej powrót [illegible] i znikają. Spotkanie z karawaną, z którą D. idzie dalej. [illegible] przychodzi do króla [illegible] królowa [illegible]

Margin notes:

prî 4 Â. (prîyate) cieszyć się — kochać

egzystencja siebie samego: âtmâ odnosić można do Nala lub do Agni

na uttamo yasmât Bahuvrîhi, najwyższy, nierówny

annarasa jadło i napój (n.). Tu smak (znawstwo)

3 nieba jeden nad drugim; tridiva trzecie t.j. najwyższe n. (uttama, madhyama, avama)

użyć, doświadczyć, zakosztować (być przy-)

faciendum curavit

ushitvâ wbrew regule. Rzadki wyjątek.

oprawić, pozwolić odejść

aṁśu m. promień, -mat promienny

rañj 1. P. (rajati) być przywiązanym. C. zyskać miłość czyją

âpta bogaty, hojny (dar); dakshiṇâ podarunek dany brahmanowi; ca pleon. (Expl.)

vi-hṛ zabawiać się, spacerować

spłodzić

Hiatus wczesny

składać ofiary dla siebie

Trzy razy vasu!

Dvâpara i Kali demoni, uosobienie dwóch wieków dvâparayuga i Kaliyuga (4 wieki: kṛita s. satya, tretâ, dvâpara, Kali), a zarazem strony kostek oznaczone 2 wzgl. 1 okiem.

bṛihadaśva uvâca:

vṛite tu naishadhe lokapâlâ mahaujasaḥ

yânto dadṛiśur âyântaṁ dvâparaṁ kalinâ saha (1)

athâbravît kaliṁ śakraḥ saṁprekshya balavṛitrahâ

dvâpareṇa sahâyena kale brûhi kva yâsyasi (2)

tato 'bravît kaliḥ śakraṁ damayantyâḥ svayaṁvaram

gatvâ hi varayishye tâṁ mano hi mama tâṁ gatam (3)

tam abravît prahasyendro nivṛittaḥ sa svayaṁvaraḥ

vṛitas tasya nalo râjâ patir asmatsamîpataḥ (4)

evam uktas tu śakreṇa kaliḥ krodhasamanvitaḥ

devân âmantrya tân sarvân uvâcedaṁ vacas tadâ (5)

devânâṁ mânushaṁ madhye yat sâ patim avindata

tatra tasyâ bhaven nyâyyaṁ vipulaṁ daṇḍadhâraṇam (6)

evam ukte tu kalinâ pratyûcus te divaukasaḥ

asmâbhiḥ samanujñâte damayantyâ nalo vṛitaḥ (7)

kâ ca sarvaguṇopetaṁ nâśrayeta nalaṁ nṛipam

yo vedadharmân akhilân yathâvac caritavrataḥ (8)

yo 'dhîte caturo vedân sarvân âkhyânapañcamân

nityaṁ tṛiptâ gṛihe yasya devâ yajñeshu dharmataḥ (9)

yasmin dâkshyaṁ dhṛitir dânaṁ tapaḥ śaucaṁ damaḥ śamaḥ

dhruvâṇi purushavyâghre lokapâlasame nṛipe (10)

evaṁrûpaṁ nalaṁ yo vai kâmayec chapituṁ kale

âtmânaṁ sa śapen mûḍho hanyâd âtmânam âtmanâ (11)

evaṁguṇaṁ nalaṁ yo vai kâmayec chapituṁ kale

kṛicchre sa narake majjed agâdhe vipule hrade (12)

tato gateshu deveshu kalir dvâparam abravît

saṁhartuṁ notsahe kopaṁ nale vatsyâmi dvâpara (13)

bhraṁśayishyâmi taṁ râjyân na bhaimyâ saha raṁsyate

tvam apy akshân samâviśya sahâyyaṁ kartum arhasi (14)

iti nalopâkhyâne shashṭo 'dhyâyaḥ

bṛihadaśva uvâca:

evaṁ sa samayaṁ kṛitvâ dvâpareṇa kaliḥ saha

âjagâma tatas tatra yatra râjâ sa naishadhaḥ (1)

sa nityam antaraprepsur nishadheshv avasac ciram

athâsya dvâdaśe varshe dadarśa kalir antaram (2)

16. B. qui fecerat urinam et eam calcaverat"

kṛitvâ mûtram upaspṛiśya saṁdhyâm âste sma naishadhaḥ

akṛitvâ pâdayoḥ śaucaṁ tatrainaṁ kalir âviśat (3)

sa samâviśya ca nalaṁ samîpaṁ pushkarasya ca

gatvâ pushkaram âhedam ehi dîvya nalena vai (4)

akshadyûte nalaṁ jetâ bhavân hi sahito mayâ

nishadhân pratipadyasva jitvâ râjyaṁ nalaṁ nṛipam (5)

evam uktas tu kalinâ pushkaro nalam abhyayât

kalis caiva vṛisho bhûtvâ gavâm pushkaram abhyagât (6)

âsâdya tu nalaṁ vîraṁ pushkaraḥ paravîrahâ

dîvyâvety abravîd bhrâtâ vṛisheṇeti muhur muhuḥ (7)

na cakshame tato râjâ samâhvânaṁ mahâmanâḥ

vaidarbhyâḥ prekshamâṇâyâḥ paṇakâlam amanyata (8)

tam akshamadasaṁmattaṁ suhṛidâṁ na tu kaścana

nivâraṇe 'bhavac chakto dîvyamânam ariṁdamam (9)

tataḥ paurajanâḥ sarve mantribhiḥ saha bhârata

râjânaṁ drashṭum âgacchan nivârayitum âturam (10)

tataḥ sûta upâgamya damayantyai nyavedayat

esha paurajano devi dvâri tishṭhati kâryavân (11)

nivedyatâṁ naishadhâya sarvâḥ prakṛitayaḥ sthitâḥ

amṛishyamâṇâ vyasanaṁ râjño dharmârthadarśinaḥ (12)

tataḥ sâ bâshpakalayâ vâcâ duḥkhena karshitâ

uvâca naishadhaṁ bhaimî śokopahatacetanâ (13)

râjan paurajano dvâri tvâṁ didṛikshur avasthitaḥ

mantribhiḥ sahitaḥ sarvai râjabhaktipuraskṛitaḥ (14)

tâṁ tathâ rucirâpâṅgîṁ vilapantîṁ tathâvidham

âvishṭhaḥ kalinâ râjâ nâbhyabhâshata kiṁcana (15)

tatas te mantriṇaḥ sarve te caiva puravâsinaḥ

nâyam astîti duḥkhârtâ vrîḍitâ jagmur âlayân (16)

tadâ tad abhavad dyûtaṁ pushkarasya nalasya ca

yudhishṭhira bahûn mâsân puṇyaślokas tv ajîyata (17)

iti nalopâkhyâne saptamo 'dhyâyaḥ

bṛihadaśva uvâca:

damayantî tato dṛishṭvâ puṇyaślokaṁ narâdhipam

unmattavad anunmattâ devane gatacetasam (1)

bhayaśokasamâvishṭâ râjan bhîmasutâ tataḥ

cintayâmâsa tat kâryaṁ sumahat pârthivaṁ prati (2)

Handwritten marginal notes: umyć się; do wypełnić, odprawić; n. mocz (sc. udakam); modl. ranna i wieczorna; oczyszczenie; opanować; sahita połączony z; gra w kostki; w mojem towarzystwie; osiągnąć; Bopp proponuje przestawić: râjyaṁ jitvâ, a râjyam odnieść do nishadhân; Poprawka Schlegla: dvâparaś ca; przenośnie o kostkach; Caus. przybyć do; B. „ludamus – talo eximio"; znowu (kilkakrotnie); wytrzymać; wyzwanie; Gen. abs.; patrzeć; gra; namiętność, oszalały; powstrzymanie; pogromca nieprzyjaciół; 10. powstrzymać; chory; tu vârayati, wyżej varayati stosowne do znaczenia; zajęty (z interesem); poddany; wiedzący, co słuszne i pożyteczne; 4. U. znosić; klęska, nieszczęście; „świś rem"; niewyraźny, przytłumiony; wyczerpana, dręczona; (-a, -â: umysł); stojący, czekający; połączony; miłość; „verschen mit"; piękny; żalić się; apâṅga m. kącik zewnętrzny oka; przemówić; Comm. nashṭo 'sti; dręczony; zawstydzony; dom; vrîḍate wstydzić się; przydomek Nala: którego słowa święte (świętobliwe); jak szalony; „non demens"; gra; który rozum postradał; b. ważny; ze względu na; Perf. per. Koniugacji od rdzeni Kl. 10, Caus. Denom.

sâ śaṅkamânâ tat-pâpam cikîrshanti ca tatpriyam

nalaṁ ca hṛitasarvasvam upalabhyedam abravît (3)

bṛihatsenâm atiyaśâṁ tâṁ dhâtrîṁ paricârikâm

hitâṁ sarvârthakuśalâṁ anuraktâṁ subhâshitâm (4)

bṛihatsene vrajâmâtyân ânâyya nalaśâsanât

âcakshva yad dhṛitaṁ dravyam avaśishṭaṁ ca yad vasu (5)

tatas te mantriṇaḥ sarve vijñâya nalaśâsanam

api no bhâgadheyaṁ syâd ity uktvâ nalam âvrajan (6)

tâs tu sarvâḥ prakṛitayo dvitîyaṁ samupasthitâḥ

nyavedayad bhîmasutâ na sa tat pratyanandata (7)

vâkyam apratinandantaṁ bhartâram abhivîkshya sâ

damayantî punar veśma vrîḍitâ praviveśa ha (8)

niśamya satataṁ câkshân puṇyaślokaparâṅmukhân

nalaṁ ca hṛitasarvasvaṁ dhâtrîṁ punar uvâca ha (9)

bṛihatsene punar gaccha vârshṇeyaṁ nalaśâsanât

sûtam ânaya kalyâṇi mahat kâryam upasthitam (10)

bṛihatsenâ tu tac chrutvâ damayantyâḥ prabhâshitam

vârshṇeyam ânayâmâsa purushair âptakâribhiḥ (11)

vârshṇeyaṁ tu tato bhaimî sântvayac chlakshṇayâ girâ

uvâca deśakâlajñâ prâptakâlam aninditâ (12)

jânîshe tvaṁ yathâ râjâ samyagvṛittaḥ sadâ tvayi

tasya tvaṁ vishamasthasya sâhâyyaṁ kartum arhasi (13)

yathâ yathâ hi nṛipatiḥ pushkareṇaiva jîyate

tathâ tathâsya vai dyûte bhûyo râgo 'bhivardhate (14)

yathâ ca pushkarasyâkshâḥ patanti vaśavartinaḥ

tathâ viparyayaś câpi nalasyâksheshu dṛiśyate (15)

suhṛitsvajanavâkyâni yathâvan na śṛiṇoti ca

mamâpi ca tathâ vâkyaṁ nâbhinandati mohitaḥ (16)

nûnaṁ manye na dosho 'sti naishadhasya mahâtmanaḥ

yatra me vacanaṁ râjâ nâbhinandati mohitaḥ (17)

śaraṇaṁ tvâṁ prapannâsmi sârathe kuru madvacaḥ

na hi me śuddhyate bhâvaḥ kadâcid vinaśed api (18)

nalasya dayitân aśvân yojayitvâ manojavân

idam âropya mithunaṁ kuṇḍinaṁ yâtum arhasi (19)

mama jñâtishu nikshipya dârakau syandanaṁ tathâ

aśvâṁscemân yathâkâmaṁ vasa vânyatra gaccha vâ (20)

damayantyâs tu tad vâkyaṁ vârshṇeyo nalasârathiḥ
nyavedayad aśesheṇa nalâmâtyeshu mukhyaśaḥ (21)
taiḥ sametya viniścitya so 'nujñâto mahîpate
yayau mithunam âropya vidarbhâṁs tena vâhinâ (22)
hayâṁs tatra vinikshipya sûto rathavaraṁ ca tam
indrasenâṁ ca tâṁ kanyâṁ indrasenaṁ ca bâlakam (23)
âmantrya bhîmaṁ râjânam ârttaḥ śocan nalaṁ nṛipam
aṭamânas tato 'yodhyâṁ jagâma nagarîṁ tadâ (24)
ṛituparṇaṁ sa râjânam upatasthe suduḥkhitaḥ
bhṛitiṁ copayayau tasya sârathyena mahîpateḥ (25)

iti nalopâkhyâne 'shṭamo 'dhyâyaḥ

bṛihadaśva uvâca:

tatas tu yâte vârshṇeye puṇyaślokasya dîvyataḥ
pushkareṇa hṛitaṁ râjyaṁ yac câ̂nyad vasu kiṁcana (1)
hṛitarâjyaṁ nalaṁ râjan prahasan pushkaro 'bravît
dyûtaṁ pravartatâṁ bhûyaḥ pratipâṇo 'sti kas tava (2)
śishṭâ te damayanty ekâ sarvam anyad jitaṁ mayâ
damayantyâḥ paṇaḥ sâdhu vartatâṁ yadi manyase (3)
pushkareṇaivam uktasya puṇyaślokasya manyunâ
vyadîryateva hṛidayaṁ na cainaṁ kiṁcid abravît (4)
tataḥ pushkaram âlokya nalaḥ paramamanyumân
utsṛijya sarvagâtrebhyo bhûshaṇâni mahâyaśâḥ (5)
ekavâsâ hy asaṁvîtaḥ suhṛicchokavivardhanaḥ
niścakrâma tato râjâ tyaktvâ suvipulâṁ śriyam (6)
damayanty ekavastrâtha gacchantaṁ pṛishṭhato 'nvagât
sa tayâ bâhyataḥ sârdhaṁ trirâtraṁ naishadho 'vasat (7)
pushkaras tu mahârâja ghoshayâmâsa vai pure
nale yaḥ samyag âtishṭhet sa gacched vadhyatâṁ mama (8)
pushkarasya tu vâkyena tasya vidveshaṇena ca
paurâ na tasya satkâraṁ kṛitavanto yudhishṭhira (9)
sa tathâ nagarâbhyâśe satkârârho na satkṛitaḥ
trirâtram ushito râjâ jalamâtreṇa vartayan (10)
pîḍyamânaḥ kshudhâ tatra phalamûlâni karshayan
prâtishṭhata tato râjâ damayantî tam anvagât (11)

kshudhayâ pîḍyamânas tu nalo bahutithe 'hani
apaśyac chakunân kâṁścid dhiraṇyasadṛiśacchadân (12)
sa cintayâmâsa tadâ nishadhâdhipatir balî
asti bhaksho mamâdyâyaṁ vasu cedaṁ bhavishyati (13)
tatas tân paridhânena vâsasâ sa samâvṛiṇot
tasya tad vastram âdâya sarve jagmur vihâyasâ (14)
utpatantaḥ khagâ vâkyam etad âhus tato nalam
dṛishṭvâ digvâsasaṁ bhûmau sthitaṁ dînam adhomukham (15)
vayam akshâḥ sudurbuddhe tava vâso jihîrshavaḥ
âgatâ na hi naḥ prîtiḥ savâsasi gate tvayi (16)
tân samîkshya gatân akshân âtmânaṁ ca vivâsasam
puṇyaślokas tadâ râjan damayantîm athâbravît (17)
yeshâṁ prakopâd aiśvaryât pracyuto 'ham anindite
prâṇayâtrâṁ na vinde ca duḥkhitaḥ kshudhayânvitaḥ (18)
yeshâṁ kṛite na satkâram akurvan mayi naishadhâḥ
ta ime śakunâ bhûtvâ vâso 'py apaharanti me (19)
vaishamyaṁ paramaṁ prâpto duḥkhito gatacetanaḥ
bhartâ te 'haṁ nibodhedaṁ vacanaṁ hitam âtmanaḥ (20)
ete gacchanti bahavaḥ panthâno dakshiṇâpatham
avantîm ṛikshavantaṁ ca samatikramya parvatam (21)
esha vindhyo mahâśailaḥ payoshṇî ca samudragâ
âśramâś ca maharshiṇâṁ bahumûlaphalânvitâḥ (22)
esha panthâ vidarbhâṇâm asau gacchati kosalân
ataḥ paraṁ ca deśo 'yaṁ dakshiṇe dakshiṇâpathaḥ (23)
etad vâkyaṁ nalo râjâ damayantîṁ samâhitaḥ
uvâcâsakṛid ârtto hi bhaimîm uddiśya bhârata (24)
tataḥ sâ bâshpakalayâ vâcâ duḥkhena karshitâ
uvâca damayantî taṁ naishadhaṁ karuṇaṁ vacaḥ (25)
udvejate me hṛidayaṁ sîdanty aṅgâni sarvaśaḥ
tava pârthiva saṁkalpaṁ cintayantyâḥ punaḥ punaḥ (26)
hṛitarâjyaṁ hṛitadravyaṁ vivastraṁ kshuttṛishânvitam
katham utsṛijya gaccheyam ahaṁ tvâṁ nirjane vane (27)
śrântasya te kshudhârttasya cintayânasya tat sukham
vane ghore mahârâja nâśayishyâmy ahaṁ klamam (28)
na ca bhâryâsamaṁ kiṁcid vidyate bhishajâṁ matam
aushadhaṁ sarvaduḥkheshu satyam etad bravîmi te (29)

nala uvâca

evam etad yathâtha tvaṁ damayanti sumadhyame

nâsti bhâryâsamaṁ mitraṁ narasyârttasya bheshajam (30)

na câhaṁ tyaktukâmas tvâṁ kim arthaṁ bhîru saṅkase

tyajeyam aham âtmânaṁ na caivaṁ tvâṁ anindite (31)

damayanty uvâca

yadi mâṁ tvaṁ mahârâja na vihâtum ihecchasi

tat kim arthaṁ vidarbhâṇâṁ panthâḥ samupadiśyate (32)

avaimi câhaṁ nṛipate na tu mâṁ tyaktum arhasi

cetasâ tv apakṛishṭena mâṁ tyajethâ mahîpate (33)

panthânaṁ hi mamâbhîkshṇam âkhyâsi ca narottama

ato nimittaṁ śokaṁ me vardhayasy amaropama (34)

yadi câyam abhiprâyas tava jñâtîn vrajed iti

sahitâv eva gacchâvo vidarbhân yadi manyase (35)

vidarbharâjas tatra tvâṁ pûjayishyati mânada

tena tvaṁ pûjito râjan sukhaṁ vatsyasi no gṛihe (36)

iti nalopâkhyâne navamo 'dhyâyaḥ

nala uvâca

yathâ râjyaṁ tava pitus tathâ mama na saṁśayaḥ

na tu tatra gamishyâmi vishamasthaḥ kathaṁcana (1)

kathaṁ samṛiddho gatvâhaṁ tava harshavivardhanaḥ

paricyuto gamishyâmi tava śokavivardhanaḥ (2)

bṛihadaśva uvâca

iti bruvan nalo râjâ damayantîṁ punaḥ punaḥ

sântvayâmâsa kalyâṇîṁ vâsaso 'rdhena saṁvṛitâm (3)

tâv ekavastrasaṁvitâv aṭamânâv its tataḥ

kshutpipâsâpariśrântau sabhâṁ kâṁcid upeyatuḥ (4)

tâṁ sabhâm upasaṁprâpya tadâ sa nishadhâdhipaḥ

vaidarbhyâ sahito râjâ nishasâda mahîtale (5)

sa vai vivastro vikaṭo malinaḥ pâṁsuguṇṭhitaḥ

damayantyâ saha śrântaḥ sushvâpa dharaṇîtale (6)

damayanty api kalyâṇî nidrayâpahṛitâ tataḥ

sahasâ duḥkham âsâdya sukumârî tapasvinî (7)

suptâyâṁ damayantyâṁ tu nalo râjâ viśâṁpate

śokonmathitacittâtmâna na sma śete yathâ purâ (8)

sa tad râjyâpaharaṇaṁ suhṛittyâgaṁ ca sarvaśaḥ

vane ca taṁ paridhvaṁsaṁ prekshya cintâm upeyivân (9)

kiṁ nu me syâd idaṁ kṛitvâ kiṁ nu syâd akurvataḥ

kiṁ nu me maraṇaṁ śreyaḥ parityago janasya vâ (10)

mâm iyaṁ hy anuraktaiva duḥkham âpnoti matkṛite

madvihînâ tv iyaṁ gacchet kadâcit svajanaṁ prati (11)

mayi niḥsaṁśayaṁ duḥkham iyaṁ prâpsyaty anuvratâ

utsarge saṁśayaḥ syât tu vindetâpi sukhaṁ kvacit (12)

sa viniścitya bahudhâ vicârya ca punaḥ punaḥ

utsargaṁ manyate śreyo damayantyâ narâdhipaḥ (13)

na caishâ tejasâ śakyâ kaiścid dharshayituṁ pathi

yaśasvinî mahâbhâgâ madbhakteyaṁ pativratâ (14)

evaṁ tasya tadâ buddhir damayantyâṁ nyavartata

kalinâ dushṭabhâvena damayantyâ visarjane (15)

so 'vastratâm âtmanaś ca tasyâś câpy ekavastratâm

cintayitvâdhyagâd râjâ vastrârdhasyâvakartanam (16)

kathaṁ vâso vikarteyaṁ na ca budhyeta me priyâ

vicintyaivaṁ nalo rajâ sabhâṁ paryacarat tadâ (17)

paridhâvann atha nala itaś cetaś ca bhârata

âsasâda sabhoddeśe vikosaṁ khaḍgam uttamam (18)

tenârdhaṁ vâsasaś chittvâ nivasya ca paraṁtapaḥ

suptâm utsṛijya vaidarbhîṁ prâdravad gatacetanaḥ (19)

tato nivṛittahṛidayaḥ punar âgamya tâṁ sabhâm

damayantîṁ tadâ dṛishṭvâ ruroda nishadhâdhipaḥ (20)

yâṁ na vâyur na câdityaḥ purâ paśyati me priyâm

seyam adya sabhâmadhye śete bhûmâv anâthavat (21)

iyaṁ vastrâvakartena saṁvîtâ câruhâsinî

unmatteva vararohâ kathaṁ buddhvâ bhavishyati (22)

kathaṁ ekâ satî bhaimî mayâ virahitâ śubhâ

carishyati vane ghore mṛigavyâlanishevite (23)

âdityâ vasavo rudrâ aśvinau samarudgaṇau

rakshantu tvâṁ mahâbhâge dharmeṇâsi samâvṛitâ (24)

evam uktvâ priyâṁ bhâryâṁ rûpeṇâpratimâṁ bhuvi

kalinâpahṛitajnano nalaḥ prâtishṭhad udyataḥ (25)

gatvâ gatvâ nalo râjâ punar eti sabhâṁ muhuḥ

âkṛishyamâṇaḥ kalinâ sauhṛidenâvakṛishyate (26)

dvidheva hṛidayaṁ tasya duḥkhitasyâbhavat tadâ
doleva muhur âyâti yâti caiva sabhâṁ prati (27)
avakṛishṭas tu kalinâ mohitaḥ prâdravan nalaḥ
suptâm utsṛijya tâṁ bhâryâṁ vilapya karuṇaṁ bahu (28)
nashṭâtmâ kalinâ spṛishṭas tat tad vigaṇayan nṛipaḥ
jagâmaikâṁ vane śûnye bhâryâm utsṛijya duḥkhitaḥ (29)

iti nalopâkhyâne daśamo 'dhyâyaḥ

bṛihadaśva uvâca

apakrânte nale râjan damayantî gataklamâ
abudhyata varârohâ saṁtrastâ vijane vane (1)
apaśyamânâ bhartâram śokaduḥkhasamanvitâ
prâkrośad uccaiḥ saṁtrastâ mahârâjeti naishadham (2)
hâ nâtha hâ mahârâja hâ svâmin kiṁ jahâsi mâm
hâ hatâsmi vinashṭâsmi bhîtâsmi vijane vane (3)
nanu nâma mahârâja dharmajñaḥ satyavâg asi
katham uktvâ tathâsatyaṁ suptâm utsṛijya mâṁ gataḥ (4)
katham utsṛijya gantâsi dakshâṁ bhâryâm anuvratâm
viśeshato 'napakṛite pareṇâpakṛite sati (5)
śakyase tâ giraḥ samyak kartuṁ mayi nareśvara
yâs teshâṁ lokapâlânâṁ saṁnidhau kathitâḥ purâ (6)
nâkâle vihito mṛityur martyânâṁ purusharshabha
yatra kântâ tvayotsṛishṭâ muhûrtam api jîvati (7)
paryâptaḥ parihâso 'yam etâvân purusharshabha
bhîtâham atidurdharsha darśayâtmânam îśvara (8)
dṛiśyase dṛiśyase râjann esha dṛishṭo 'si naishadha
âvârya gulmair âtmânaṁ kiṁ mâṁ na pratibhâshase (9)
nṛiśaṁsaṁ bata râjendra yan mâm evaṁgatâm iha
vilapantîṁ samâgamya nâśvâsayasi pârthiva (10)
na śocâmy aham âtmânaṁ na cânyad api kiṁcana
kathaṁ nu bhavitâsy eka iti tvâṁ nṛipa śocimi (11)
kathaṁ nu râjaṁs tṛishitaḥ kshudhitaḥ śramakarshitaḥ
sâyâhne vṛikshamûleshu mâm apaśyan bhavishyasi (12)
tataḥ sâ tîvraśokârttâ pradîpteva ca manyunâ
itaś cetaś ca rudatî paryadhâvata duḥkhitâ (13)
muhur utpatate bâlâ muhuḥ patati vihvalâ
muhur âlîyate bhîtâ muhuḥ krośati roditi (14)

atîva śokasaṁ taptâ muhur niḥśvasya duḥkhitâ
uvâca bhaimî niḥśvasya rudaty atha pativratâ (15)
yasyâbhiśâpâd duḥkhârtto duḥkhaṁ vindati naishadhaḥ
tasya bhûtasya no duḥkhâd duḥkham abhyadhikaṁ bhavet (16)
apâpacetasaṁ pâpo ya evaṁ kṛitavân nalam
tasmâd duḥkhataraṁ prâpya jîvatv asukhajîvikâm (17)
evaṁ tu vilapantî sâ râjño bhâryâ mahâtmanaḥ
hâhâ râjann iti muhur itaś cetaś ca dhâvati (18)
tâṁ krandamânâṁ atyarthaṁ kurarîm iva vâśatîm
karuṇaṁ bahu śocantîṁ vilapantîṁ muhur muhuḥ (19)
sahasâbhyâgatâṁ bhaimîm abhyâsaparivartinîm
jagrâhâjagaro grâho mahâkâyaḥ kshudhânvitaḥ (20)
sâ grasyamânâ grâheṇa śokena ca pariplutâ
nâtmânaṁ śocati tathâ yathâ śocati naishadham (21)
hâ nâtha mâm iha vane grasyamânâm anâthavat
grâheṇânena vijane kim arthaṁ nânudhâvasi (22)
kathaṁ bhavishyasi punar mâm anutsṛijya naishadha
śâpân muktaḥ punar labdhvâ buddhiṁ ceto dhanâni ca (23)
śrântasya te kshudhârttasya pariglânasya naishadha
kaḥ śramaṁ râjaśârdûla nâśayishyati te 'nagha (24)
tataḥ kaścin mṛigavyâdho vicaran gahane vane
âkrandamânâṁ saṁśrutya javenâbhisasâra ha (25)
mukhataḥ pâṭayâmâsa śastreṇa niśitena ca
nirviceshṭaṁ bhujaṁgaṁ taṁ viśasya mṛigajîvanaḥ (26)
mokshayitvâ sa tâṁ vyâdhaḥ prakshâlya salilena ca
samâśvâsya kṛitâhârâm atha papraccha bhârata (27)
kasya tvaṁ mṛigaśâvâkshi kathaṁ câbhyâgatâ vanam
kathaṁ cedaṁ mahat kṛicchraṁ prâptavaty asi bhâvini (28)
damayantî tathânena pṛicchyamânâ viśâṁpate
sarvam etad yathâvṛittam âcacakshe 'sya bhârata (29)
tâm ardhavastrasaṁvîtâṁ pînaśroṇipayodharâm
sukumârânavadyâṅgîṁ pûrṇacandranibhânanâm (30)
arâlapakshmanayanâṁ tathâ madhurabhâshiṇîm
lakshayitvâ mṛigavyâdhaḥ kâmasya vaśam îyivân (31)
tâm evaṁ ślakshṇayâ vâcâ lubdhako mṛidupûrvayâ
sântvayâmâsa kâmârttas tad abudhyata bhâvinî (32)

damayanty api taṁ dushṭam upalabhya pativratâ

tîvraroshasamâvishṭâ prajajvâleva manyunâ (33)

sa tu pâpamatiḥ kshudraḥ pradharshayitum âturaḥ

durdharshaṁ tarkayâmâsa dîptâm agniśikhâm iva (34)

damayantî tu duḥkhârttâ patirâjyavinâkṛitâ

atîtavâkpathe kâle śaśâpainaṁ rushânvitâ (35)

yathâhaṁ naishadhâd anyaṁ manasâpi na cintaye

tathâyaṁ patatâṁ kshudraḥ parâsur mṛigajîvanaḥ (36)

uktamâtre tu vacane tathâ sa mṛigajîvanaḥ

vyasuḥ papâta medinyâm agnidagdha iva drumaḥ (37)

iti nalopâkhyâne ekâdaśo 'dhyâyaḥ

bṛihadaśva uvâca

sâ nihatya mṛigavyâdhaṁ pratasthe kamalekshaṇâ

vanaṁ pratibhayaṁ śûnyaṁ jhillikâgaṇanâditam (1)

siṁhadvîpiruruvyâghramahisharkshagaṇair yutam

nânâpakshigaṇâkîrṇaṁ mlecchataskarasevitam (2)

jambvâmralodhrakhadirasâlavetrasamâkulam

padmakâmalakaplakshakadambodumbarâvṛitam (3)

nânâdhâtuśatair naddhân vividhân api câcalân

sarito nirjharâṁś caiva dadarśâdbhutadarśanân (4)

yûthaśo dadṛiśe câtra vidarbhâdhipanandinî

mahishâṁś ca varâhâṁś ca ṛikshâṁś ca vanapannagân (5)

tejasâ yaśasâ lakshmyâ sthityâ ca parayâ yutâ

nâbibhyat sâ nṛipasutâ bhaimî tatrâtha kasyacit (6)

dâruṇâm aṭaviṁ prâpya bhartṛivyasanapîḍitâ

vidarbhatanayâ râjan vilalâpa suduḥkhitâ (7)

vyûḍhoraska mahâbâho naishadhânâṁ janâdhipa

kva nu râjan gato 'sîha tyaktvâ mâṁ vijane vane (8)

aśvamedhâdibhir vîra kratubhir bhûridakshiṇaiḥ

katham ishṭvâ naravyâghra mayi mithyâ pravartase (9)

yat tvayoktaṁ naraśreshṭha matsamakshaṁ mahâdyute

smartum arhasi kalyâṇa vacanaṁ pârthivarshabha (10)

yac coktaṁ vihagair haṁsaiḥ samîpe tava bhûmipa

matsamakshaṁ yad uktaṁ ca tad avekshitum arhasi (11)

hâ vîra nanu nâmâham ishṭâ kila tavânagha

asyâm aṭavyâṁ ghorâyâṁ kiṁ mâṁ na pratibhâshase (12)

bhakshayaty esha mâṁ raudro vyâttâsyo dâruṇâkṛitiḥ

araṇyarâṭ kshudhâvishṭaḥ kiṁ mâṁ na trâtum arhasi (13)

na me tvad anyâ kâcid dhi priyâstîty abravîḥ sadâ

tâṁ ṛitâṁ kuru kalyâṇa puroktâṁ bhâratîṁ nṛipa (14)

unmattâṁ vilapantîṁ mâṁ bhâryâm ishṭâṁ narâdhipa

îpsitâm îpsito nâtha kiṁ mâṁ na pratibhâshase (15)

yûthabhrashṭâm ivaikâṁ mâṁ hariṇîṁ pṛithulocana

na mânayasi mâṁ ârya rudatîm arikarshaṇa (16)

mahârâja mahâraṇye aham ekâkinî satî

damayanty abhibhâshe tvâṁ kiṁ mâṁ na pratibhâshase (17)

kulaśîlopasampanna cârusarvâṅgadarsana

nâdya tvâṁ pratipaśyâmi girâv asmin narottama (18)

vane câsmin mahâghore siṁhavyâghranishevite

śayânam upavishṭaṁ vâ sthitaṁ vâ nishadhâdhipa (19)

kaṁ nu pṛicchâmi duḥkhârttâ tvadarthe śokakarshitâ

kaccid dṛishṭas tvayâraṇye saṁgatyeha nalo nṛipaḥ (20)

yam anveshasi râjânaṁ nalaṁ padmanibhekshaṇam

ayaṁ sa iti kasyâdya śroshyâmi madhurâṁ giram (21)

araṇyarâḍ ayaṁ śrîmâṁś caturdaṁshṭro mahâhanuḥ

śârdûlo 'bhimukho 'bhyeti vrajâmy enam aśaṅkitâ (22)

bhavân mṛigâṇâm adhipas tvam asmin kânane prabhuḥ

vidarbharâjatanayâṁ damayantîti viddhi mâm (23)

patim anveshatîm ekâṁ kṛipaṇâṁ śokakarshitâm

âśvâsaya mṛigendreha yadi dṛishṭas tvayâ nalaḥ (24)

athavâ tvaṁ vanapate nalaṁ yadi na śaṁsasi

mâṁ khâdaya mṛigaśreshṭha duḥkhâd asmâd vimocaya (25)

śrutvâraṇye vilapitaṁ mamaisha mṛigarâṭ svayam

yâty etâṁ mṛishṭasalilâm âpagâṁ sâgaraṁgamâm (26)

imaṁ śiloccayaṁ puṇyaṁ śṛiṅgair bahubhir ucchritaiḥ

virâjadbhir divispṛigbhir naikavarṇair manoharaiḥ (27)

asyâraṇyasya mahataḥ ketubhûtam ivotthitam

girirâjam imaṁ tâvat pṛicchâmi nṛipatiṁ prati (28)

bhagavann acalaśreshṭha divyadarśana viśruta

śaraṇya bahukalyâṇa namas te 'stu mahîdhara (29)

praṇame tvâbhigamyâhaṁ râjaputrîṁ nibodha mâm

râjñaḥ snushâṁ râjabhâryâṁ damayantîti viśrutâm (30)

Nalopâkhyâna.

नलोपाख्यानम् ॥

nalopâkhyânam

बृहदश्व उवाच ॥

bṛihadaśva uvâca

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली ।

âsîd râjâ nalo nâma vîrasenasuto balî

उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविदः ॥१॥

upapanno guṇair ishṭai rûpavân aśvakovidaḥ

अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा ।

atishṭhan manujendrâṇâṁ mûrdhni devapatir yathâ

उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा ॥२॥

upary upari sarveshâm âditya iva tejasâ

ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः ।

brahmaṇyo vedavic chûro nishadheshu mahîpatiḥ

अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः ॥३॥

akshapriyaḥ satyavâdî mahân akshauhiṇîpatiḥ

ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः ।

îpsito naranârîṇâm udâraḥ saṁyatendriyaḥ

रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनः स्वयम् ॥४॥

rakshitâ dhanvinâṁ śreshṭhaḥ sâkshâd iva manuḥ svayam

तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः ।

tathaivâsîd vidarbheshu bhîmo bhîmaparâkramaḥ

सूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः ॥५॥

sûraḥ sarvaguṇair yuktaḥ prajâkâmaḥ sa câprajaḥ

स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः ।

sa prajârthe paraṁ yatnam akarot susamâhitaḥ

तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत ॥६॥

tam abhyagacchad brahmarshir damano nâma bhârata

तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित् ।

taṁ sa bhîmaḥ prajâkâmas toshayâmâsa dharmavit

महिष्या सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम् ॥७॥

mahishyâ saha râjendra satkâreṇa suvarcasam

नलोपाख्यानम् ॥

बृहदश्व उवाच ॥

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली।

उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविदः ॥१॥

अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।

उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा ॥२॥

ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः।

अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः ॥३॥

ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः।

रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम् ॥४॥

तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः।

शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः ॥५॥

स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः।

तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत ॥६॥

तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।

महिष्या सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम् ॥७॥

नलोपाख्यानम्॥

बृहदश्व उवाच॥

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली।

उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविदः॥१॥

अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।

उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा॥२॥

ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः।

अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः॥३॥

ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः।

रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम्॥४॥

तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः।

शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः॥५॥

स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः।

तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत॥६॥

तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।

महिष्या सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम्॥७॥

नलोपाख्यानम्॥

बृहदश्व उवाच॥

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली।
उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविदः॥१॥
अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।
उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा॥२॥
ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः।
अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः॥३॥
ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः।
रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम्॥४॥
तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः।
शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः॥५॥
स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः।
तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत॥६॥
तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।
महिष्या सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम्॥७॥

नलोपाख्यानम्॥

बृहदश्व उवाच॥

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली।

उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविदः॥१॥

अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।

उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा॥२॥

ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः।

अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः॥३॥

ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः।

रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम्॥४॥

तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः।

शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः॥५॥

स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः।

तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत॥६॥

तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।

महिष्या सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम्॥७॥

4

एवमुक्ता तु हंसेन दमयन्ती विशां पते । *viś ż. lud, poddani; viśāmpati: król*

अब्रवीत्तत्र तं हंसं त्वमप्येवं नले वद ॥३१॥ *abravīt zob. w. 26. nale loc. zam. dat.*

तथेत्युक्त्वाण्डजः कन्यां विदर्भस्य विशां पते । *tathā: tak (ja); aṇḍa m. n. jaje; aṇḍaja ptak. – uktvā cf. Kritva w. 26. – vidarbha sg. król Widarbhów.*

पुनरागम्य निषधान्नले सर्वं न्यवेदयत् ॥३२॥ *āgamya ouf. -ya (Gerund.) B. 70.*

॥ इति नलोपाख्याने प्रथमः सर्गः ॥१॥ *ni-vid Caus. oznajmić.*

॥ बृहदश्व उवाच ॥ *svastha: Bopp tłumaczy: non apud se, Nalum versus erat ea.*

दमयन्ती तु तच्छ्रुत्वा वचो हंसस्य भारत । *w normalnym stanie, niezdrowa względem, t. j. z powodu Nala, albo, podług Boppa, cf. w. 6 niż. B. 113*

ततः प्रभृति न स्वस्था नलं प्रति बभूव सा ॥१॥ *cintāpara: zamyślona, w myślach pogrążona, z cintā (√cit, cintayati) i para n. rzecz najważniejsza, najwyższa. Bahuvrīhi: cintā param yasyāḥ.*

ततश्चिन्तापरा दीना विवर्णवदना कृशा ।

बभूव दमयन्ती तु निःश्वासपरमा तदा ॥२॥

f. wzrok n. zamyślenie; wygląd

ऊर्ध्वदृष्टिर्ध्यानपरा बभूवोन्मत्तदर्शना । *mad 4. (mādyati) upijać się; unmatta pijany (pref. ud-)*

m. chwila m. miłość f. umysł, myśl

पाण्डुवर्णा क्षणेनाथ हृच्छयाविष्टचेतना ॥३॥ *ā-viś przenikać; √cit pojmować (?)*

łoże, siedzenie, m. jedzenie, uciecha

न शय्यासनभोगेषु रतिं विन्दति कर्हिचित् । *√vid (vindati 6) znajdować; cf. 2. B. 94; 96*

ind. w nocy; ind. w dzień

न नक्तं न दिवा शेते हा हेति रुदती पुनः ॥४॥ *leżeć, spać, odpoczywać; rud 2. płakać (rodimi, rodiṣi, roditi)*

६

pradicative — attributive

Vjña 1. ruszać się, n. ruchy gest, zachowanie się

chora, niezwyła — wyraz twarzy

jñā[9] poznać. 3 pl. Perf. Par. (jānāti). B. 115.

[तामस्वस्थां तदाकारां सख्यस्ता जज्ञुरिङ्गितैः।]

B. 60 (regularnie w wyrazach złoż.)

jana osoba, osoby (grono przyjaciółek)

ततो विदर्भपतये दमयन्त्याः सखीजनः॥५॥

król (narāṇām īśvarah) = Nala

ni-vid Caus. oznajmić

न्यवेदयत्तामस्वस्थां दमयन्तीं नरेश्वरे।

„na punkcie", ze względu na - z powodu - (Nimittasaptamī)

तच्छ्रुत्वा नृपतिर्भीमो दमयन्तीसखीगणात्॥६॥

cint 10, Aqd perf. B. — B. 116 cf. wyż.

rozważać — sprawa — wyjątkowy — odnośnie do

चिन्तयामास तत्कार्यं सुमहत्स्वां सुतां प्रति।

Vpā rodzić 2

I, 7. Kimartha adj. Bah. jaki - el. mający? lakṣyate zdaje się być niezbyt zdrowa. — Vpā 2 (pāti) Caus. pālayati strzec, bronić, ochraniać

dlaczego — niezbyt — 10. widzieć = videre Act. uważać, ujrzeć

[किमर्थं दुहिता मे ऽद्य नातिस्वस्थेव लक्ष्यते॥७॥]

spostrzegłszy, zauważyć — stróż — cf. I, 11 vayasi prāpte.

Bah. (yauvana n. młodość, dojrzałość, lata dziewicze)

स समीक्ष्य महीपालः स्वां सुतां प्राप्तयौवनाम्।

„a se" — B. 74c) — wybór męża m.

अपश्यदात्मना कार्यं दमयन्त्याः स्वयंवरम्॥८॥

B. pati

Vmantr 10. A. + sam-ni (mówić)

zwołać, wezwać

स संनिमन्त्रयामास महीपालान्विशां पते।

B. 63

anu-bhū użyć czego, poddać się czemu, wziąć udział (przybyć na)

अनुभूयतामयं वीराः स्वयंवर इति प्रभो॥९॥

श्रुत्वा तु पार्थिवाः सर्वे दमयन्त्याः स्वयंवरम्।

jagmuh B. — B. 115 d) — wezwanie, n. rozkaz

अभिजग्मुस्ततो भीमं राजानो भीमशासनात्॥१०॥

(piparti, prīṇāti) Vpṝ Caus. napełniać pūrayati; pṝ pełłnować: pūrayati

tupot, n. hałas — ziemia (zawierająca bogactwa)

हस्त्यश्वरथघोषेण पूरयन्तो वसुंधराम्।

bala n. wojsko

dṛśya „spectandus" godny widzenia, piękny

różnobarwny, pstry — mālya n. wieniec — ozdoban. (stroju) — (ozdoby)

विचित्रमाल्याभरणैर्बलैर्दृश्यैः स्वलंकृतैः॥११॥

vicitramālyābharaṇa Bahuvrīhi

(silnoręki łac.) — szlachetny

तेषां भीमो महाबाहुः पार्थिवानां महात्मनाम्।

przebywać

यथार्हमकरोत्पूजां ते ऽवसंस्तत्र पूजिताः॥१२॥

arha godny; yathārham stosownie do godności (Bopp: sicut dignum)

Avyayībhāva (avyaya n. Indeclinabile, partykuła) bhāva Zustand, stan, byt.

77

2

तस्मै प्रसन्नो दमनः सभार्याय वरं ददौ ।

कन्यारत्नं कुमारांश्च त्रीनुदारान्महायशाः ॥ ८ ॥

दमयन्तीं दमं दान्तं दमनं च सुवर्चसम् ।

उपपन्नान्गुणैः सर्वैर्भीमान्भीमपराक्रमान् ॥ ९ ॥

दमयन्ती तु रूपेण तेजसा यशसा श्रिया ।

सौभाग्येन च लोकेषु यशः प्राप सुमध्यमा ॥ १० ॥

अथ तां वयसि प्राप्ते दासीनां समलंकृतम् ।

शतं शतं सखीनां च पर्युपासच्छचीमिव ॥ ११ ॥

तत्र स्म राजते भैमी सर्वाभरणभूषिता ।

सखीमध्ये ऽनवद्याङ्गी विद्युत्सौदामनी यथा ॥ १२ ॥

अतीव रूपसंपन्ना श्रीरिवायतलोचना ।

न देवेषु न यक्षेषु तादृग्रूपवती क्वचित् ॥ १३ ॥

मानुषेष्वपि चान्येषु दृष्टपूर्वाथवा श्रुता ।

चित्तप्रमाथिनी बाला देवानामपि सुन्दरी ॥ १४ ॥

॥ नलोपाख्यानम् ॥

॥ बृहदश्व उवाच ॥

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली ।
उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविदः ॥१॥
अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा ।
उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा ॥२॥
ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः ।
अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः ॥३॥
ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः ।
रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम् ॥४॥
तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः ।
शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः ॥५॥
स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः ।
तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत ॥६॥
तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित् ।
महिष्या सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम् ॥७॥

विदर्भनगरीं गत्वा दमयन्त्यास्तदान्तिके ।

निपेतुस्ते गरुत्मन्तः सा ददर्श च तान्गणान् ॥२३॥

सा तानद्भुतरूपान्वै दृष्ट्वा सखिगणावृता ।

हृष्टा ग्रहीतुं खगमांस्त्वरमाणोपचक्रमे ॥२४॥

अथ हंसा विससृपुः सर्वतः प्रमदावने ।

एकैकशस्तदा कन्यास्तान्हंसान्समुपाद्रवन् ॥२५॥

दमयन्ती तु यं हंसं समुपाधावदन्तिके ।

स मानुषीं गिरं कृत्वा दमयन्तीमथाब्रवीत् ॥२६॥

दमयन्ति नलो नाम निषधेषु महीपतिः ।

अश्विनोः सदृशो रूपे न समास्तस्य मानुषाः ॥२७॥

तस्य वै यदि भार्या त्वं भवेथा वरवर्णिनि ।

सफलं ते भवेज्जन्म रूपं चेदं सुमध्यमे ॥२८॥

वयं हि देवगन्धर्वमानुषोरगराक्षसान् ।

दृष्टवन्तो न चास्माभिर्दृष्टपूर्वस्तथाविधः ॥२९॥

त्वं चापि रत्नं नारीणां नरेषु च नलो वरः ।

विशिष्टाया विशिष्टेन संगमो गुणवान्भवेत् ॥३०॥

3

नलश्च नरशार्दूलो लोकेष्वप्रतिमो भुवि।

कन्दर्प इव रूपेण मूर्तिमानभवत्स्वयम्॥१५॥

तस्याः समीपे तु नलं प्रशशंसुः कुतूहलात्।

नैषधस्य समीपे तु दमयन्तीं पुनः पुनः॥१६॥

तयोरदृष्टकामो ऽभूच्छृण्वतोः सततं गुणान्।

अन्योन्यं प्रति कौन्तेय स व्यवर्धत हृच्छयः॥१७॥

अशक्नुवन्नलः कामं तदा धारयितुं हृदा।

अन्तःपुरसमीपस्थे वन आस्ते रहो गतः॥१८॥

स ददर्श ततो हंसाञ्जातरूपपरिष्कृतान्।

वने विचरतां तेषामेकं जग्राह पक्षिणम्॥१९॥

ततो ऽन्तरिक्षगो वाचं व्याजहार नलं तदा।

हन्तव्यो ऽस्मि न ते राजन्करिष्यामि तव प्रियम्॥२०॥

दमयन्तीसकाशे त्वां कथयिष्यामि नैषध।

यथा त्वदन्यं पुरुषं न सा मंस्यति कर्हिचित्॥२१॥

एवमुक्तस्ततो हंसमुत्ससर्ज महीपतिः।

ते तु हंसाः समुत्पत्य विदर्भानगमंस्ततः॥२२॥

